

XLVIII. évfolyam, 2. szám
2026. június

A **Édes** Anyanyelvünk

Az Anyanyelvpolók Szövetségének folyóirata

MAGYAR VAGY HUNGLISH?

A szókölcsonzés természetéről és mai dilemmáiról

2. oldal

A METAFORÁK KÁPRÁZATOS VILÁGA

10. oldal

„A VERS ÉLMÉNYE MEGMARAD”

Beszélgetés Korzenszky Richárd atyával
anyanyelvről, költészetről és tanításról

34. oldal

Tartalom

A nemzet nyelve.....	1
Disputa	
Magyar vagy Hunglish? A szókölcsönzés természetéről és mai dilemmáiról.....	2
Édes angyalvünk	
A metaforák káprázatos világa.....	10
Hangrendi tájaink képes tanítása	15
A nyavalyás kolera – szótörténet.....	20
A nyelvtudomány műhelyéből	
Érzéletes reklámok – Avagy hogyan csendül össze a hang, az íz, a szín, a forma és az illat.....	23
Hallgatói sarok	
Nemzedéki különbségek a magyarói tájnyelvben. Egy mezőségi magyar közösség nyelvhasználatának vizsgálata	29
Életutak	
„A vers élménye megmarad”. Beszélgetés Korzenszky Richárd atyával.....	34
Levelesláda	
Van-e realitása?	39
40, 30, 20... éve írtuk.....	42
Pontozó.....	45
Hírek	
Az ASz ifjúsági tagozatának hírei.....	47
Rövid hírek.....	Hátsó belső borító

“ Midőn 1825-ben felálló Akadémiánk eszméje újra megpendült [...] rég elismerték hazánknak messzebbre látó már most elhúnyt hívei, hogy nyelvünk körül forogna nemzeti létünk. Nyelvére kellene ügyelni a magyarnak mindenekeelőtt, ha élni akar. ”

Gróf Széchenyi István: *A Magyar Acaademia körül*, Trattner-Károlyi, Pest, 1842.

Számunk szerzői

Domokos Boglárka Orsolya nyelvész, a kolozsvári BBTE BTK Hungarológia Doktori Iskola hallgatója, a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálozat munkatársa

Gréczi-Zsoldos Enikő nyelvész, az EKKE és az NKE NITK habilitált egyetemi docense

H. Tóth Tibor nyelvész, az NKE NITK egyetemi docense

Horváth Péter Iván nyelvész, szakfordító, tolmács

Kiss Gábor nyelvész, a Tinta Könyvkiadó igazgatója

Pesti János nyelvész, nyugalmazott egyetemi docens

Pomozsi Péter nyelvész, az MKI Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvtervezési Kutatóközpontjának igazgatója

Magyar vagy Hunglish?

A metaforák káprázatos világa

Érzéletes reklámok

„A vers élménye megmarad”

Rizmajerné Surányi Bernadett magyartanár, Újhartyáni Német Nemzetiségi Általános Iskola
Schirm Anita nyelvész, a SZTE BTK egyetemi docense
Tajti Bálint történelem szakos bölcsész, ELTE BTK

Édes Anyanyelvünk
az Anyanyelvapolók Szövetségének
folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Tiszteletbeli főszerkesztő:

Grétsy László

Főszerkesztő: Pomozi Péter

Szerkesztők: Nagy Dóra, Tóth Zsolt

Tördelőszerkesztő, tipográfus:

Karácsony Fanni

Szerkesztőbizottság:

Gréczi-Zsoldos Enikő,

Heltainé Nagy Erzsébet,

Juhász Dezső, Korzenszky Richárd OSB,

Péntek János, Pusztay János,

Toma Kornélia

Felelős kiadó: Nyiri Péter, az Anya-
nyelvapolók Szövetségének elnöke

Kiadja az Anyanyelvapolók Szövetsége

www.anyanyelvapolo.hu

A szerkesztőség címe:

1368 Budapest, Pf. 250

szerkesztoseg@anyanyelvapolo.hu

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)

ISSN 1588-0311 (online)

Nyomda: Prime Rate Zrt.

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(Bp. VIII., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

kézbesítőnél.

További terjesztő:

Könyvtárellátó Kht.

Támogatók:

Petőfi Kulturális Ügynökség

Magyar Kultúraért Alapítvány,

Magyar Művészeti Akadémia

A szerkesztőség nem feltétlen ért
mindenben egyet a közölt írások
tartalmával.

A belépési nyilatkozat honlapunkon
elérhető. Az ASz tagjai lapunkat
illetményként kapják.

A nemzet nyelve

Olvasóinknak aligha kell
fejtegetni, hogy az anya-
nyelv igényes haszná-
lata nemcsak személyes létünk
színtereire van jótékony hatással,
hanem a nemzet jövőjére is. Nem
mindegy hát, mit teszünk, vagy mit
nem teszünk nyelvünk minőségéért.

Az „átlag beszélő” a nyelv állapotára főleg a szókincs változásai-
ból következtet: az olyan megállapítások, mint „durvul a közbe-
széd hangneme, egyre szerényebb az iskolások szókincse, egyre
több a fölösleges idegen szó a reklámokban”, a szókincs szín-
telenedése és vulgarizálódása miatti aggodalom példái. Júniusi
disputánkban éppen ezekről a kérdésekről, a szókölcsönzéssel
és az idegen szavakkal kapcsolatos általános és napi jelenségek-
ről cserélünk eszmét vendégeinkkel.

Ellátogattunk az újabb aranykorát élő Tihanyi Bencés Apátságba
is: szövetségünk szeretett és tisztelt tagjával, Korzenszky Ri-
chárd emeritus perjellel beszélgettünk költészetről, anyanyelvről,
hitről, tanításról és iskolákról, nyelv- és nemzetépítő munkássága
fényében. S ha már anyanyelv és költészet, e számunkban két
érdekes írás is foglalkozik a szóképekkel. „A metaforák kápráz-
tos világáról” Horváth Péter Iván ír, Schirm Anita pedig izgalmas
reklámyelvi szinesztéziákat mutat be elemzésében. A hallgatói
sarokban ezúttal a mezősegi Magyaró tájnyelvének változatossá-
gáról és változandóságáról olvashatnak.

Kedves Olvasóink, ne feledjék, hogy június 4. a nemzeti össze-
tartozás napja is! Az *Édes Anyanyelvünk* olvasói pontosan tudják,
hogy az 1920-ban sokfelé szakított magyarságot legerősebben
sokszínű, ám közös anyanyelve tartja össze. Tegyük ünneppé e
napot egy-egy kedves képes üzenettel vagy egy régen várt tele-
fonhívással távolabbi barátainknak is! Éljük át együtt az összetar-
tozás élményét a Kárpát-medence és Moldova minden zugában!
Nyári számunkhoz jó olvasgatást, hasznos időtöltést kívánunk!

Pomozi Péter
főszerkesztő

az Anyanyelvapolók Szövetsége alelnöke

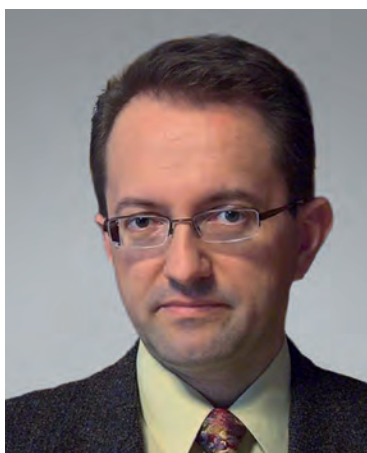

Magyar vagy Hunglish¹? A szókölcsönzés természetéről és mai dilemmáiról

Pomozi Péter kerekasztala

Kiss Gábor

H. Tóth Tibor

Gréczy-Zsoldos Enikő

Fotók: Józsa Judit, geolingua.elte.hu, Lőrincz Melinda

A Kárpát-medence történeti Magyarországa több mint ezer éven át népek és nyelvek közös hazája volt, időről időre változó, de mindig számos két- vagy többnyelvű régióval és várossal. Emiatt nemcsak folklórmotívumok,

kézművestechnikák, konyhai furfangok, hanem nyelvi elemek is vándoroltak szomszédtól szomszédhoz. Utóbbiak közt leginkább, de távolról sem kizárólagosan, szavak. Így kerültek az idők során eltérő német nyelvterületekről a magyarba olyan

szavak, mint a pánkó és testvére, a fánk, a zsold, sarc, pisztoly, pék, suszter, kontár, cégér, perec, cukor, nokedli, nudli, kifli, hogy csak néhány történeti réteget és példát említsünk. Korai szláv kölcsönzéseink közé tartozik többek között a király, ispán,

¹ A Hunglish terminus eredetileg az észak-amerikai magyarság angol elemekkel átszőtt nyelvváltozatát jelentette, de egy-egy újabb honi, angol szavaktól, idiómáktól hemzseggő közlés alapján akár mi is asszociálhatunk erre.

megye, lencse, galamb, gomba, szerda, csütörtök, péntek, ebéd, vacsora szavunk. Szomszédaink is igen nagy számban vettek át magyar szavakat, a magyar > szlovák, magyar > ruszin, magyar > román és a magyar > délszláv irányú kölcsönzés századokon át erőteljes volt, és a történeti kölcsönösséget csak a Trianon utáni etatista nyelvpolitikák torzították el, központilag utasítva el magyar szavak, szólások (hivatalos) használatát. Ennek ellenére a mai standard szlovákban is megvan pl. a saláš 'szállás', perkelt, gulaš szavunk, a vajdasági piacokon šargarepa-t is vehetünk, sőt a szerbiai boltok babaételei közt prva šargarepica-t 'sárgarépapürét' is találunk, a tejespultban pedig vajkrem-et, utóbbi egészen új átvétel. Hogy helyenként milyen erős volt a magyar hatás, talán e ruszin mondatocska festi le leghívebben: Toj legin' jide do variša, hoče kupiti krumpli, omandik ta paru darabiv palinki, 'Az a legény a városba megy, krumplit, ajándékot, s pár darab (üveg) pálinkát akar venni.'

A műveltség nyelveivel mindenkor más volt a helyzet: a középkori latinitásból temérdek szó került a vallás, a tudományok és a köz nyelvbe, ám e kapcsolat elég egyoldalú volt. Ahogy a napjainkban egyre intenzíveb-

bé váló (amerikai) angol hatás is, mely ráadásul, a világháló révén követhetetlenül gyorsan ontja ránk szavait, s ezzel a nyelvi divatok, a nyelvi sznobéria megnyilvánulásait is. Nyilván senki sem vitatja, hogy régebbi angol kölcsönszavunk, a Parlament létjogosult az Országház mellett is, de talán mitingelni, sztrímelni, sznorkelezni, prenkelni, szpájszi paprikaszószos hotdogot venni vagy épp workshopot tartani nem lenne feltétlen szükséges. Mi változott meg napjainkra a kontaktusok és kölcsönzések korábbi jellemzőihez képest, miért áramlik ennyi angol(os) szó a magyar nyelvbe (is)? Tehet-e a nyelvtervezés, a napi nyelvápolás a nyelvi sznobizmus, a felesleges átvételek ellen valamit, s ha igen, mit? Ilyen s ehhez hasonló kérdésekről beszélgetünk legújabb Disputánkban Gréczi-Zsoldos Enikő, Kiss Gábor és H. Tóth Tibor nyelvészekkel, a kérdések avatott szakértőivel.

P. P.: Ha nem is egyszerű, azért csak próbáljuk nyelvtörténeti folyamatként is lát(tat)ni az angol(ból jövő) szavaink áradatát! Mennyiben természetes vagy természetellenes ez az egész? El lehet-e különíteni szükséges és fölösleges rétegeket például témakör,

foglalkozás, életkor, társadalmi helyzet szerint?

H. T. T.: A folyamat egyfelől természetes. Minden korszak nyelvét a beszélőközösség érintkezési formái alakítják ki, a nyelv közösségi életünk lenyomata. Jelenünk nyelvi folyamataiból a világháló jelenségei köszönnek vissza: ez hozza magával egy „világköznyelv” használatát, s nem meglepő, hogy ez most az angol. Másfelől zavarba ejtő, hogy ott is megjelennek angol elemek, ahová nem valók. Ez a magyar mintaváltozat gyengülését és gazdátlanságát jelzi. A beszéd téma, a foglalkozás, a társadalmi helyzet vagy az életkor is meghatározhatja az angol kifejezések használatát, de a szükséges–fölösleges értékelést inkább a mintaváltozat elvárásaihoz köthetjük. Az egyes témakörök vagy foglalkozások esetében a korszerű magyarítás hiányzik leginkább. Ez jól érzékelhető az informatika eszközeinek, műveleteinek, az újabb és újabb távközlő felületeknek a fogalmaiban és kifejezéseiben, hiszen az angol elemek nagyrészt ebből a körből származnak (*laptop, drive, winchester, pendrive, fájl; boot/bútól, rooter; update, podcast* stb.).

K. G.: Országgh László, a XX. század talán legnagyobb magyar lexikográfusa az *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben* leszögezi, hogy csak a XVIII. század második felétől jelennek meg angol szavak a magyarban, ennek oka, hogy angol utazók nem nagyon jártak Magyarországon, az angol nyelvet nem tanították idehaza korábban. Az első angol szavak a XIX. század elején kerültek nyelvünkbe: *boksz, klub, magazin, pamflet, puncs, tenisz, zsoké, zsűri*. Országgh László szerint jelentős az angolnak mint közvetítőnyelvnek is a szerepe, hiszen más nyelvek szavai, például a holland *jach*, a francia *büdzsé* az angolon keresztül jutottak hozzánk. Kalandos úton az arabból, portugál és angol közvetítéssel került hozzánk a *monszun* szó. A latin és német nyelvi hatással ellentétben az angol nyelvi, szókészletbeli hatás egészen új, igaz, napjainkra már az élet minden területén érvényesül.

G. ZS. E.: A 2001-ben jogerőre emelkedett XCVI. törvényt, amely a reklámok és az üzletfeliratok magyar nyelvű közzétételéről rendelkezik, a jelentősen meg-

szaporodott idegen szavak és kifejezések visszaszorítására alkották. A törvény preambulumból nemcsak azt a mondatot kell hangsúlyoznunk, hogy „a magyar nyelv nemzeti létezésünk legfontosabb megnyilatkozása, nemzeti hovatartozásunk kifejezője, a magyar kultúra, a tudomány és a tájékoztatás legfőbb hordozója”, hanem azt a nyelvtörténetileg fontos megjegyzést is érdemes kiemelni, amely a magyarság befogadó gondolkodásmódjára utal. A magyar nyelv története során átvett szavak jól tükrözik a magyar nép történeti útját. A vándorlás idején sok alán és török jövevényszó, a Kárpát-medencei letelepedés után jelentős számú latin, szláv és német szó került a nyelvünkbe. Az e-korszak, vagyis az a kultúra, amelynek az elektronikai eszközök a hordozói, az ehhez szorosan kötődő angol szóincset építette nyelvünkbe.

P. P.: Vannak-e az utóbbi húsz-harminc évből származó angol átvételek között kedvenceitek, illetve olyanok, amelyeket legszívesebben meg sem ismertetek volna?

G. ZS. E.: „A nyelvi környezetünk megóvása közérdek” – hirdeti az imént említett törvény szövege is. Nem tetszik, hogy ma *restaurantok, pubok, clubok, cafék, bruncholó* helyek és *food truckok* vesznek körül bennünket *street food* jellegű ételeket kínálva. Kiszorítják régi szavainkat: *fogadó, csárda, kifőzde, csapszék, ivó*. Néhány hete egy vendéglő étlapján a *jus* szó szűrt szemet. Nevezhetnénk egyszerűen *barnamártásnak* vagy *pecsenyelének*. A *szomagyarito.hu* oldalára már be is írtam ezt a javaslatomat. Ugyanakkor jó kezdeményezésként láttam egy plakáton a bank nevéből képzővel létrehozott igealakot: ha náluk bankolok, akkor *káendházom*. Bár túlságosan is igyekezett a magyarítással a bank reklámgyártója, mivel ez álikes ige, így nem *-m*, hanem *-k* lenne a helyes személyrag, de az ötlet, hogy magyar helyesírással, igeképzővel „gyárt” egy magyar szót, nem rossz elképzelés.

K. G.: Nem tudom, tetszik-e nekem, de a legfrissebb nyelvi élményem a *cicaszitter* szóhoz kapcsolódik. Minya Károlynak az *Új szavak IV.* című, nemrég megjelent szótárában találkoztam

vele. Gondolom, a *bébiszitter* volt az analógiás szóalkotás kiindulása. Az angol szavak dömpingjét jól mutatja, hogy a fenti szótárt szinte új angol szavak szótáraként is használhatjuk. A *dömping* szóhoz: a magyarítás nehézségére rávilágít, hogy Tótfalusi István *Magyarító szótára* az *áru-*

felesleget javasolja helyette, ami az előző mondatban nem használható. A *szelfiről*: tizenöt-húsz évvel ezelőtt, a mobiltelefonok elterjedése idején az *önfénykép* még ugyanolyan gyakori volt, mint a *szelfi*. A két szó évekig tartó harcából a *szelfi* került ki győztesen. Az *önfénykép*

hosszabb, de motivált, aki először hallja, sejtethi, hogy mit is jelent. Szópárok más-kor is harcolnak, fél évezrede a szláv *kalapács* győzte le és szorította ki az ősi magyar *verőt*.

H. T. T.: Angol elemeket ritkán, inkább egy-egy bizalmas

2001. évi XCVI. törvény

a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről¹

A magyar nyelv nemzeti létezésünk legfontosabb megnyilatkozása, nemzeti hovatartozásunk kifejezője, a magyar kultúra és tudomány, illetve a tájékoztatás legfőbb hordozója. Ezért a magyar nyelv védelme, átörökítése az utódokra, nyelvi környezetünk épségének megóvása, egészséges alkalmazkodóképességének fenntartása a ma élő nemzedékek közös felelőssége.

A magyar nyelv – a magyarság befogadó gondolkodásmódjának megfelelően – mindmáig képes volt a külső nyelvi hatások nyelvi rendszerünkbe építésére. Nyelvünk hű tükre a magyar nemzet történelmi útjának, a nyelvfejlődés honfoglalást megelőző állomásaitól a középkori európai kultúra közös forrását jelentő latin nyelvűség meghatározó szerepén át a magyar nyelv tudatos formálására, a modern magyar nyelv megteremtésére irányuló XIX. századi nyelvújításig, napjainkig.

A legutóbbi évtizedekben bekövetkezett technikai fejlődés a távközlés és a tömegtájékoztatás olyan új lehetőségeit bontakoztatta ki, amelyek jelentős hatással vannak minden nemzet nyelvére. Az állandósult és megsokasodott idegen nyelvi hatásokkal a magyar nyelv nehezen képes megbirkózni. A nyelv fejlődése elengedhetetlen társadalmi szükséglet. A nemkívánatos nyelvi hatások ellensúlyozása azonban törvényhozási lépéseket is szükségessé tehet.

Az információs szabadság tényleges gyakorlásának is elemi feltétele, hogy Magyarország állampolgárainak lehetőségük legyen a hozzájuk címzett, közérdeklődésre számot tartó közlemények magyar nyelven való megismerésére, befogadására.

A magyar nyelv megóvása közérdek. Védelme megkívánja a társadalom, a közélet, különösen a gazdasági, politikai és kulturális szereplők megkülönböztetett figyelmét.

¹ Részlet a törvény preambulumból.

megjegyzésben hangulatkel-
tő, ironizáló céllal használók
(pl. a *feeling/filing*, *light/lájt*;
dizájnos). A legbosszantóbb
az, ha a beszélő-író a ma-
gyar szöveget kerékbe törve
kevert nyelven nyilvánul
meg. Sajnos egyre több ilyen
igénytelen megnyilatkozással
találkozunk. Egy mindenki-
hez szóló magyar szövegben
borzasztó hallgatni vagy
olvasni olyasmit, mint pl.
a „szösöl média”, *cash-out-ol*,
bullying, *streaming*, *promó-
tál*, *szkillek*, *cselendzsel*, *face
to face*, *deep state*, *fake news*,
hardcore (szavazók), *brand*,
kontent, *targetál*, *valid*, *fact
chek* stb.; de a közönségessé
lett *podcast* is nagyon zavar.
Természetesen nem az angol
szavakkal, hanem a használat
módjával, a beszélői hozzáál-
lással lehet bajunk.

P. P.: Az anyanyelvüket
szerető-féltő emberek
gyakran vizionálják a ma-
gyar nyelv végromlását
a mostani, főleg lexiká-
lis angol dömping miatt.
Egyes nyelvészek ellenben,
akik „a nyelvész csak leír,
nem értékél” nyelvterve-
zés-tagadó álláspontjához
ragaszkodnak, elintézik
a dolgot azzal, hogy min-
den nyelvi változás termé-

**szetes. Hol itt az igazság?
Vajon a szótárirodalom
tehet azért, hogy a közéleti
nyelvhasználat minél gaz-
dagabb és minél igényesebb
legyen?**

K. G.: Mint a TINTA Könyv-
kiadó vezetője, törekszem,
hogy különböző szótára-
inkban leltárt készítsünk
nyelvünk új elemeiről. Ezért
adjuk ki Minya Károlynak
a már említett *Új szavak*
című szótársorozatát. Mol-
nár Csikós Lászlónak ha-
marosan immár a harmadik
kötete jelenik meg korunk
divatszavaival. Összességé-
ben borúlátó vagyok, a tech-
nikai eszközök neveivel
feltartóztathatatlanul áram-
lanak nyelvünkbe az angol
szavak. Lehetetlen minden
új eszközt tartalmazó cso-
magra a határon ráfesteni
a csomagban lévő eszköz
magyar nevét. Meg hát ki is
határozná meg az új nevet?
Fájdalmas kudarc a már fél
évszázada velünk élő *hardver*
és *szoftver* szó magyarítására
irányuló sikertelen kísér-
let. Százéves sikertörténet
viszont a *futball-labdarúgás*
szavainak magyarítása: *kor-
ner-szöglet*, *center-középcsatár*,
taccs-bedobás, *half-védő*,
meccs-mérkőzés, *passz-átadás*.

H. T. T.: Józan belátással
elfogadhatjuk azt, hogy amíg
léteznek igényes szövegfajták
magyarul is, addig a ma-
gyar nyelv életben marad.
Az azonban igaz, hogy
elszegényedhet, kevertebbé
és sekélyesebbé válhat a min-
dennapi nyelvhasználat, ha

Szükséges vagy fölösleges? A század-
fordulós számológédcédula reklámján
több, a korban szükséges idegen szó
is szerepel, ugyanakkor a teljes szöveg
kifogástalan (korabeli) magyarságú.

Forrás: magángyűjtemény

az idegenszerűségnek nincs ellensúlya. A nyelvész pedig nemcsak leír. Nemzetközi viszonylatban is alapvető nyelvtervezési mintákat látunk, a világnyelvek nemzeti közösségeiben is (angol, német, francia, spanyol). Az az érvelés is hamis, hogy a nyelvi változások természetessége megóvhat a romlástól. Egyszerű példával élve: a betegségek is természetesekek, mégsem adjuk meg magunkat nekik. Arra kell tehát figyelniük, hogy milyen állapotban örökítjük tovább nyelvünket. Ebben fontos szerepe van a szótározásnak, a szókincs naprakészen tartásának is: a nyelvi újítások ösztönzésének, életképes újítások elterjesztésének. Sajnos ezen a téren súlyosan elmaradtunk, sürgősen előbbre kellene lépniük.

G. ZS. E.: Nem vagyok híve a kontrollálatlanul érkező idegen szavaknak, de végveszélyt sem látok, hiszen a nyelv természete a változás, a mindenkori történelmi-társadalmi-gazdasági környezethez való alkalmazkodás. Manapság azonban olyan gyors ez a nyelvi mozgás, hogy a szótárírás nehezen

tud lépést tartani a magyar nyelvbe érkezett idegen szavakkal. A nehézséget az is tetézi, hogy egy-egy átvett szónak (idegen vagy jövővényszónak) rövid időn belül akár jelentésváltozatai is kialakulhatnak, a kiejtés módja stíluskülönbséget eredményezhet. Középiskolás fiataloktól hallottam, hogy ha a kiszemelt fiúról vagy lányról beszélnek egymás között, akkor *crush*ként említik (az ő kiejtésükben: *kras*), de ha gúnyosan mesélnek egy történetet például egy elmúlt szerelemről, akkor az illetőre – magyaros ejtéssel – *krusként* hivatkoznak.

P. P.: **A közsféra minőségi nyelvhasználatába beleférnek azok a divatszókölcsönzések, melyeknek megvannak a magyar megfelelői?**

H. T. T.: Nem férnek bele. Az egyik legnagyobb feladatunk, hogy elérjük: a közhasználatra szánt szövegekben a közlők képesek legyenek igényes és gazdag mintaváltozatot használni. Ennek nyilván csak úgy van értelme, ha az olvasók, a hallgatók és a nézők értik ezt a változatot. Hogy el-

jutunk-e ide, az részben az iskolában dől el, részben pedig a közélet szabályozható területein. Ma különösen nagy a felelősségünk, mert most mindenki beszél és ír, mindenki véleményez (kommentel). Kevés a mintaszerű közlés, sok a hibás és esetleges üzenet. Ebben a helyzetben még fontosabbak a biztos pontok, a megbízható, igényes mintaadó személyek és közlésterek. Mintaszerűnek és udvariasnak kell lennie a közösségi közlésnek: pl. az áru nevének, használati utasításának, a bolti kiszolgálónak, a köz hirdetménynek, a nagy hatású közlőnek a mindennapokban (orvos, politikus, tudós, író, művész stb.); a film alá kerülő feliratnak vagy a szinkronnak. A gépi fordításokra pedig külön kell figyelniük. Ilyen biztos alapokon a különféle stílus és egyéb változatok már bátran használhatók: az általuk gerjesztett változások nem vezetnek romláshoz. De tudnunk kell váltani a változatok között, s tudnunk kell megbecsülni a választékos nyelviséget és az azt igénylő beszédhelyzeteket és szereplőket. És nem szabad restnek lenniük tanulni belőlük és tőlük.

G. ZS. E.: Már az angol jövevényszavak gyors és kritikátlan átvételének kezdeti időszakában is éreztem, hogy kevesen gondolkodnak felelősséggel ez ügyben. Főlöszleges nyelvitájkép-szennyezés a sok idegen nyelvi hirdetmény, felirat a bevásárlóközpontokban és az utcákon. Egy új üzlet megnyitását a *Grand opening* felirat hirdette, miközben a vásárlóközönségnek ugyanolyan figyelemfelhívó lehetett volna a hirdetmény magyar szavakkal. De a *club-card* is lehetne (*klub*)kártya, az *e-mail elektronikus levél* vagy *villámposta*, a *toaster* pedig *kenyérpirító*.

K. G.: A hivatalos iratokat is civilek, átlag magyar beszélők írják, szerkesztik, így nincs éles határ stílusok között. Akkor döbbsentem erre rá, mikor egy Miskolcon készült dokumentumban, melyben arra kérdezték rá, hogy egy mellékutca mivel van burkolva, a lehetséges válaszként a „*troszka*” is fel volt sorolva. Az irat szerzője bizonyára miskolci

volt, el sem tudta képzelni, hogy a 'vörös salak' jelentésű *troszka* szót az ország más részéről jöttek nem ismerik. Nagyon tudatos nyelvhasználatra, mély magyarnyelv-ismeretre lenne szüksége mindazoknak, akik a közszféra iratait állítják össze, szerkesztik. Hiszen bátran kijelenthetjük, a magyar nyelv a legnagyobb hungarikum. Ha érték nyelvünk, miért ne ismernék meg alaposan, miért ne gondoznánk, miért ne igyekeznénk változatosan használni?

P. P.: Végül pedig: **mi legyen a magánszféra nyelvi sznobizmusával?** Ezt el kell fogadni természetesnek, vagy próbálhatnánk valami zsinórmértéket állítani e téren családban, iskolában, munkahelyen?

K. G.: A nyelvhasználatot a nyelvi divat is mozgatja. Ez egyrészt jelzi, hogy mivel másképp beszélek, mint a többiek, más csoportba tartozom. Ha egy beszélőcsoport – mondjuk a fiatalok – nyelve olyan angol szavakkal van

teletűzdelve, melyet az idősebbek nem értenek, akkor egy idő után nem érthetik meg egymást, mert egyszerűen szólva „nem egy nyelvet” beszélnek. Létrejön sajnos a kommunikációs szakadék a fiatalok és az idősek között, ez pedig már nemzeti tragédiához is vezethet, mert az elődök élettapasztalatát nem öröklük az új nemzedék tagjai.

G. ZS. E.: A nyelvi sznobizmus negatív nyelvi jelenség, egyetlen közléshelyzetben sem előnyös, mivel ez modorosság, bizonyos esetben mások kirekesztéséhez vezethet. Felsőbbrendűséget tükröznek a főlöszleges, kérkedésből használt idegen szavak. A nyelvi sznobizmus vagy annak kerülése valójában jellemkérdés is.

H. T. T.: A magánbeszélgetés, mondhatni, szent. Abba ne szóljunk bele! Viszont követeljük meg, hogy a közösségi közlés különféle szintjein és beszédhelyzeteiben a magyarnyelvűség ne kevertkódúságot, ne „hunglisht” jelentsen! E téren még bőven akad tennivalónk. ●

2 A nyelvi sznobéria témájában ajánlom a kedves Olvasónak *Lenni mi magyar?* című 2017-es és *Magic Budapest. Anyanyelvi nullpresztízs-jelenségek a fővárosban* című 2019-es írásom is. (Megtalálható itt: Pomozi Péter: *Kárpáti szöttek*. Anyanyelvápolók Szövetsége, Budapest, 2023. 127–129., 227–229.)

Szerzőink figyelmébe!

Szerzőinktől alábbi rovatainkba várunk kéziratokat, híradásokat:

Édes anyanyelvünk. Az anyanyelvápolás rovata: nyelvi tanácsok, nyelvtervezés, anyanyelvi/nyelvpolitikai helyzetkép bárholnan a Kárpát-medencéből vagy akár a diaszpórából. Terjedelem: 4000–12 000 karakter.

A nyelvtudomány műhelyéből. Közérdeklődésre számot tartó, új és/vagy kifejezetten innovatív nyelvészeti kutatások a magyar nyelv leírása, története, oktatásmódszertana és oktatástörténete, valamint kapcsolatrendszere köréből. Terjedelem: 10 000–20 000 karakter.

Hallgatói sarok. Ebben az Anyanyelvápolók Szövetsége ifjúsági tagozatának tagjai és a Kárpát-medencei magyar egyetemek magyarnyelv- és irodalomszakos hallgatói, doktoranduszai szólalhatnak meg különféle kutatási témáikban. Terjedelem: 10 000–12 000 karakter.

Könyvajánló. Számonként egy-két, maximum három, az olvasóközönségünk, tagságunk, tanáraink, fiataljaink szempontjából kifejezetten hasznos könyvújdonság bemutatása. Terjedelem: 500–1000 karakter.

Kárpáti tájakon. Éléményszerű, gyakorlatias nyelvjárási anyagokat, nyelvjáráshasználati, nyelvjárásoktatási, továbbá nyelvjárás és helyi identitás kapcsolatát taglaló írásokat várunk ezen rovatunkba. Ebben a rovatban is fontosnak tartjuk az értékőrző és szemléletformáló megközelítést. Terjedelem: 4000–8000 karakter.

Hírek. Az Anyanyelvápolók Szövetsége és társszervezetei, a Magyar Nyelv Múzeuma, táboraink, kurzusaink, előadásaink, szalonjaink stb. szempontjából érdekes események képes bemutatása. Terjedelem: 300–1000 karakter.

A megadott karakterszámok szóközökkel együtt értendők.

A kéziratához tartozó, szakmailag releváns képeket, illetve javasolt illusztrációkat kérjük kiváló minőségben mellékelni, a kéziratban jelölve a kép helyét, megadva a képaláírást és a forrást.

A kéziratokat kizárólag a szerkesztő e-mail-címére kérjük küldeni:

nagy.dora@anyanyelvapolo.hu

A közlésre szánt kézirat eddig még nem publikált, jelenleg más folyóiratnál elbírálás alatt sem lévő, eredeti írásmű lehet. Az írásokat a szerkesztőség és külső szakértők lektorálják, véleményük figyelembevételével döntünk a közlésről.

A metaforák káprázatos világa

Horváth Péter Iván

A metafora főleg az irodalomórán kerül szóba, ezért a többség a művészi nyelvhasználattal hozza összefüggésbe. A fogalomra példa a *Válasz Petőfinék* harmadik sorát kezdő „Hányja veti a hab”, hiszen Arany János szívét nyilván semmiféle *hab* (XIX. századi jelentése ’hullám’) nem sodorta ide-oda. Ez csak a második sorban említett öröm szemléletes megisméltése. A metafora azonban nem csupán díszítő-

eszköz. Aki más úgy minősít, hogy *De gáz ez az ember!*, az nem tör költői babérokra. Pusztán annyit akar közölni, hogy az illető kellemetlen vagy szánalmas. A metaforát tehát a nyelvészetnek is érdemes görcső alá vennie (a *görcső alá vesz* ’alaposan megvizsgál’ kifejezéssel kezdve, hiszen az elavult *görcső* jelentése ’mikroszkóp’).

A *metafora* az ógörög *μεταφορα* betűről betűre átírt magyar változata. Eredetileg annyit

jelent, mint ’átvitel’, valaminek az egyik helyről a másikra való eljuttatása, ezért a szó egyes képzett alakjai az újgörögben ma is leginkább a közlekedéssel és a fuvarozással kapcsolatosak. Ezzel szemben az irodalomelmélet és a nyelvészet ezt a szót nem tárgyak, hanem szavak, illetve végső soron fogalmak átvitelére vonatkoztatja. Vagyis a *metafora* maga is egy metafora.

De mi szükség van rá, ha nagyrészt nem gyönyörködtetésre szolgál? A válasz talán meglepő: elvont dolgok megértését és kifejezését segíti elő. Az elme elsősorban a valóság kézzelfogható részeit fogja fel, ezért a nyelv is azokhoz társít szavakat. Ami a háromdimenziós téren kívül, azaz a gondolatok, érzések, érzelmek, benyomások, emlékek, hangulatok stb. világában fordul elő, azt úgy vagyunk képesek megérteni és megnevezni, hogy a kézzelfogható valóságreszekről alkotott fogalmainkhoz hasonlítjuk.

Kép: Freepik

Fotó: Freepik

A metafora azonban nem korlátozódik a bonyolult, esetleg komoly szaktudás alapján értelmezhető fogalmakra és azok megnevezésére. Az úttestnek a gyalogosok átkelésére szánt csíkjait több nyelv is úgy hívja, hogy *zebra*, pedig ezeknek az útburkolati jeleknek a mibenlétét egy hároméves is megérti. A névátvitelt pusztán az indokolja, hogy ezek a fehér felfestések úgy rínek ki az aszfalt feketeségéből, mint a világos csíkok a zebra sötét bőréből. Az új ismeretek túlnyomó többségét látással szerezzük, ezért nem meglepő, hogy az átkelőhely névadójának az afrikai növényevő jutott eszébe. Ám ez felszínes hasonlóság. Az át-

kelőhely nemcsak Afrikában fordul elő, hanem máshol is, nem legel füvet, nem ellik, nem szalad el az oroszán elől, sőt meg sem mozdul. A csíkjai csak vízszintesek, szabályosak, és idővel elhalványulnak. Az útburkolati jelek tehát mindenben különböznek az „igazi” zebrától: a szó jelentésbővülését egyetlen közös pont magyarázza. Ha az ember talál bármilyen közös pontot, akkor az új (többnyire elvontabb) fogalmat máris egy (többnyire egyszerűbb, régebben megismert) másik segítségével értelmezi és nevezi meg. Akkor is, ha a hasonlóság csekély. Annak idején elég volt figyelni egy pár csíkra, és az állatok

világában azonnal létrejött a *zebrapinty*, a növényekében pedig a *zebrafű*, a *zebralevél* és a *zebrapletyka*, holott az általuk jelölt fajok még kevésbé emlékeztetnek az afrikai zebrára, mint a gyalogosátkelőre. (Amint a *zebrapletyka* szemlélteti, a metafora néha fordítva is működik, hiszen egy kézzelfogható növény a neve második felét a fogalmilag elvontabb pletykáról kapta, mivel olyan gyorsan terjed és szaporodik, mint a szóbeszéd.)

A metafora két fő sajátosságát már érintettük, de érdemes ezt is, azt is kifejteni. Az első az, hogy nemcsak a költészetre jellemző, hanem a nyelv minden változatára. A sajtónyelvben ott van a *kidomborít* 'a fontosságát kiemeli' és a *leszögez* 'kijelent', a szlengben a *csíp* 'kedvel' és az *égő* 'kínos', a tudományban pedig (a pszichológiában) az *elfojtás* és (a pénzügyekben) a *tőke*. Fontos megismételni: maga az emberi gondolkodás (fogalomalkotás) metaforikus, és ezt a nyelv csak leképezi, így szükségszerű, hogy annak összes változata tele legyen metaforával. A második sajátosság az, hogy a metafora szinte mindig egy elvont vagy kevésbé ismert dolog

megértését teszi lehetővé egy érzékelhető vagy jobban ismert dolog nevével. A jellemző irány tehát a konkrét → absztrakt (pl. *gyökéres változás, ragyogó terv*) és az ismert → ismeretlen (pl. *madaras Tesco 'Auchan', szőke kóla 'Fanta'*). Ha egy szó metaforikus több-letjelentést vesz fel, a használatára nézve úgy megváltozhat, mintha új hangalakot is kapott volna. A *kormány* pl. hajdan csupán ezt jelentette: 'menetirányt módosító szerkezet'; ma ezt is: 'a végrehajtó hatalom központi szerve'. (Az államot az ókor óta szokás egy nagy hajóhoz hasonlítani.) Ez a változás többek között azt vonta maga után, hogy a *kormány* a jelentésétől függően más és más szavakkal társul. A 'szerkezet' jelentésű a *bot-*, a *multi-*, a *sport-* és a *szervo-* előtaggal, valamint a *-kerék*, a *-mű*, az *-oszlop* és a *-zár* utótaggal alkot összetételt. A mellénevek közül pl. a *kétküllős*, az igék sorából alanyként pl. a *kattog* és a *megmerevedik*, tárgyként pl. az *elfordít*, a *kiteker* és a *megfog* szóhoz kapcsolódik. A 'testület' nem ilyen. Összetételi tagként a *báb-*, a *-párt*, a *-rendelet* vagy az *-ülés*, melléknévként az *erős*, a *gyenge* vagy a *tör-*

vényes, míg igeként (alanyi szerkezetben) pl. a *lemond*, a *megalakul* vagy a *megbukik*, illetve (tárgyas szerkezetben) az *alakít*, a *megbuktat* vagy a *megdőnt* jön számításba. A metaforizálódás befolyásolja az egyes jelentések gyakoriságát is. A *kormányt* ma sűrűbben ejtjük ki és írjuk le 'testület', mint 'szerkezet' értelemben, azaz a metafora itt (metaforikusan szólva) „túlsúlyba került”. Sőt (szintén metaforikusan szólva) „egyeduralkodóvá is válhat”. Az *érdekel* a XV. században még azt jelentette, hogy 'érintget, bökdös', a XVIII. század végétől azt is, hogy 'figyelmet kelt', ma pedig csak az utóbbit. Ez azonban nem törvényszerű. A *tégla* hiába lett az 1970-es években 'besúgó' is, az esetek 99%-ában változatlanul 'építőanyag'. Amint megállapítottuk, a metafora különösen az elvont fogalmak kapcsán nyújthat nagy segítséget. Ezek közé tartozik a szerelem is, hiszen érzékszervi úton nem tapasztalható meg, és nem tárgyiasult formában létezik. Ha a metaforát alapvetően fogalomátvitelnek tekintjük, akkor felfedezhetjük, hogy a metaforikus nyelvi kifejezések nem véletlen-, hanem

rendszerszerűen alakulnak ki. Ezek háttérben olyan fogalmi metaforák azonosíthatók, amelyeket nem szokás kimondani és leírni, ezért a tudomány kiskapitálissal jelöli őket. Kísérreljük meg a szerelemmel kapcsolatos kifejezéseket csoportosítva felismerni a mögöttes fogalmi metaforákat!

Először is, a bizalmas nyelvhasználatra jellemző a *belesik/belezúg valakibe*. A *Széles a Balaton vize* kezdetű népdalban hangzik el az „Inkább **esem**, kisangyalom, véled szerelembé”. Petőfi így kezdi egy népszerű versét: „A szerelem sötét verem / Beleestem, benne vagyok.” Az 1984-ben készült *Falling in Love* című amerikai film nálunk a *Zuhanás a szerelembé* címmel került a mozikba. Ezek szerint a magyar anyanyelvűek gondolkodásának a sajátja A SZERELEM KIALAKULÁSA ZUHANÁS fogalmi metafora. Másodsor Csokonai egyik ismert műve (*Tartózkodó kérelem*) idézhető: „A hatalmas szerelemnek / Megemésztő **tüze** bánt.” Petőfi így ír: „Szerelem **tüze ég** fiatal szívében.” A *Hunyhat a máglya* című Ady-versben ez áll: „Szerelmi **máglya / Fölgyújtja** tán újra a véred.” Végül, Dóczy József

magyar nótája a következőket tartalmazza: „**Kigyulladt** az én szívemben a szerelem **lángja**.” Ezek mögött A SZERELEM TŰZ fogalmi metaforája sejlik fel.

Harmadszor, vannak olyan kifejezések, mint amilyen a *belebetegszik a szerelemben* és a *kigyógyul a szerelemből*. Hasonló képek máshol is felbukkannak: „Szerelmem, szerelmem, átkozott **gyötrelmem**” (népdal). „Meghalok érted, s a szívem úgy **fáj!**” (Fényes Szabolcs – Mihály István: *Álmaimban valahol* – filmzene). „A szerelemnek múltnia kell / S ha múlik, akkor **fájnia** kell” (Presser Gábor – Sztevanovity Dusán: *A szerelemnek múltnia kell* – könnyűzenei szám). Az előző két csoporttal egyezően a műfaj itt is mindegy. A mi fogalomrendszerünknek fontos eleme A SZERELEM SZENVEDÉS. A magyarban tehát a szerelmet hol zuhanásként, hol tűzként, hol szenvedésként fogjuk fel, és ennek megfelelően öntjük szavakba. Mind a három jelenség ősi, elemi tapasztalat, amely felett az embernek nincs hatalma. A tűz- és a szenvedésmetaforának ráadásul testi alapja van. A szerelem testhőmérséklet-növekedést és (főleg

az elmúlása) fájdalmat idézhet elő.

Összehasonlításként vizsgáljuk meg az idő fogalmi metaforáit! AZ IDŐ TÉRBELI TÁRGY: *hosszú / rövid idő, telik 'tele lesz' > 'végbemegy, megtörténik' > 'múlik'*. AZ IDŐ MOZGÓ TÁRGY: *elmegy / elrepül / elszáll / rohan az idő, későre jár, jövő, közeleg a perc, múlik 'elhalad, elmegy mellette, elkerül', vö. „ef num igg ember mulchotia ez vermut” (Halotti beszéd és könyörgés) 'és senki nem kerülheti el ezt a vermet' (ti. a sírgödröt, a halált), múlt, versenyt fut az idővel*. AZ IDŐ

VAGYONTÁRGY: *van / nincs ideje, kevés / sok az ideje, egy kis idő, időt nyer / vesz*. AZ IDŐ HELY(SZÍN): *két óra felé, körül, magasságában, táján, előtt, után; jelen eredetileg 'ott, oda'*. A metaforikus nyelvi kifejezések jelentős részének alapja az ún. testesültség, vagyis az, hogy az ember testben él, ezért a külső és belső világot az érzékelési és a mozgási tapasztalatok segítségével értelmezi. Nem véletlen, hogy minden nyelv tobzódik az olyan, testrésznevekkel létrehozott kifejezésekben, mint amilyen az *arcára van*

Kép: Freepik

írva, a **fejvesztve** menekül, a **fönök**, a **fenekestül** felfogat, a **felkarol** (= a **hóna** alá nyúl), a **kézbe vesz** 'személyesen kezd intézni', a **kilábal** a vál-ságból, a **szemet** szúr neki vagy a **szempont**.

Ugyanilyen természetes, hogy sok mindentről úgy beszélünk, mintha az öt érzékszerv egyikével észlelnénk. Látás: **sötét** 'buta', **világos** 'érthető', **kiderült**, **hoggy** 'megtudtam, hogy'. Hallás: **bölobika** (< **bövény**, utalás a madár mély hangjára), **harsány/rikító** szín, **húzza a lóbórt** (ti. a horkolása olyan, mint amikor lóbórt vonszolnak végig a földön), **zajos siker**. Ízlelés: **édes** bosszú, **fanyar** humor, **keserű** tapasztalat, **savanyú** arckifejezés; **belekóstol** 'kipróbál'. Szaglás: **büdös** neki a munka, **kiszagol/kiszimatol** 'megállapít', **rókázik** (a hányás szaga olyan, mint az ázott rókabundáé), **valami büzlik** 'gyanús'. Tapintás: **bársonyos** hang, **durva** bánásmód, **élesen** elhatárolódik, **hüvös** fogadtatás, **lágyszínek**, **maró** gúny, **meleg** szavak, **száraz** tények.

Az emberi mozgás és annak irányai szintén a testesültség alapjai. A fent a jót, a lent a rosszat fejezi ki. Lássunk néhány példát! **Alacsony** sorból származik ↔ **feljut**

a számléltrán, **felkapaszkodik**, **feltör**, **felvitte** az Isten a dolgát ↔ **lecsúszik**. **Alárendelt** ↔ **fölrendelt**; **felperes** ↔ **alperes**; **felettes** ↔ **alattvaló**; **felterjesztés** ↔ **leirat**. **Lekezel**, **lenéz**, **megaláz** ↔ **fennhordja** az orrát, **fennhéjazik**; **magas** lóról beszél ↔ **fel**néz rá. **Alantas**, **alávaló**, **aljas** ↔ **fennkölt**, **magasztos**. **Le** van lombozva / sújtva / taglózva, a **gödörben** / **padlón** van ↔ az **egekben** / **mennyekben** érzi magát, **fel** van dobva / villanyozva. Az emberi mozgás döntően előre irányul, ezért az erre utaló kifejezések értékjelentése pozitív, a megállásra és az ellentétes mozgásra utalóké pedig negatív. Ez magyarázza az olyan metaforikus kifejezéseket, mint az **előlép(tet)**, **halad**, **törtet**; az egyhelyben **top(or)og**, **elakad**, **megfeneklik**, **megreked**; a **hátrál**, **visszakozik**, **visszalép**, valamint az **előny** és a **hátrány**.

A metafora egyik válfaja a szintén főleg irodalomórakon emlegetett, de az egész nyelvet átható megszemélyesítés, pl. **egy árva** szót sem szól, **fáradt** gőz / **olaj**, **haragos** tenger, **kihalt** utca, **mostoha** körülmények, **szomorúfűz**, **vidám** színek. Ezek kisebb része (pl. **árva**, **haragos**) választékos,

a semleges társalgási nyelvtől a stílushatás kedvéért eltérő elem, míg a nagyobb részük (pl. **fáradt**, **kihalt**, **szomorú**) a hétköznapokban, sőt a szaknyelvekben is bevett szó. Az eddig felsorolt összes metaforikus kifejezésnek van egy eredeti, később esetleg háttérbe szorult jelentése. Mások azonban „született” metaforák, amelyek eleve kizárólag átvitt értelemben használatosak, pl. **áskálódik**, **forradalom**, **köteles(ség)**, **következtet**, **lázad**, **vállal**, **vonatkozik**. Ide tartozik minden olyan kifejezés is, amely szó szerint nem értelmezhető, mivel a jelentése biológiai, fizikai stb. képtelenség, pl. **a fülén ül**, **borotvaélen táncol**, **botfűlű**, **kenyérre lehet kenni**, **kiteregeti a szennyest**, **lyukat beszél a hasába**, **rózsaszín köd**.

A metaforák káprázatos világa – szól a jelen tanulmány címe, már önmagában is azt szemléltetve, hogy metaforák nélkül szinte lehetetlen bármit is mondani vagy írni. A metafora eredetileg 'átvitel', a káprázatos eredetileg 'vakítóan fényes', a világ pedig eredetileg 'fény'. A metaforák világa birtokviszony szintén metaforikus, hiszen azt fejezi ki, hogy az összes létező metafora maga a mindenség. ●

Hangrendi tájaink képes tanítása

Rizmajerné Surányi Bernadett

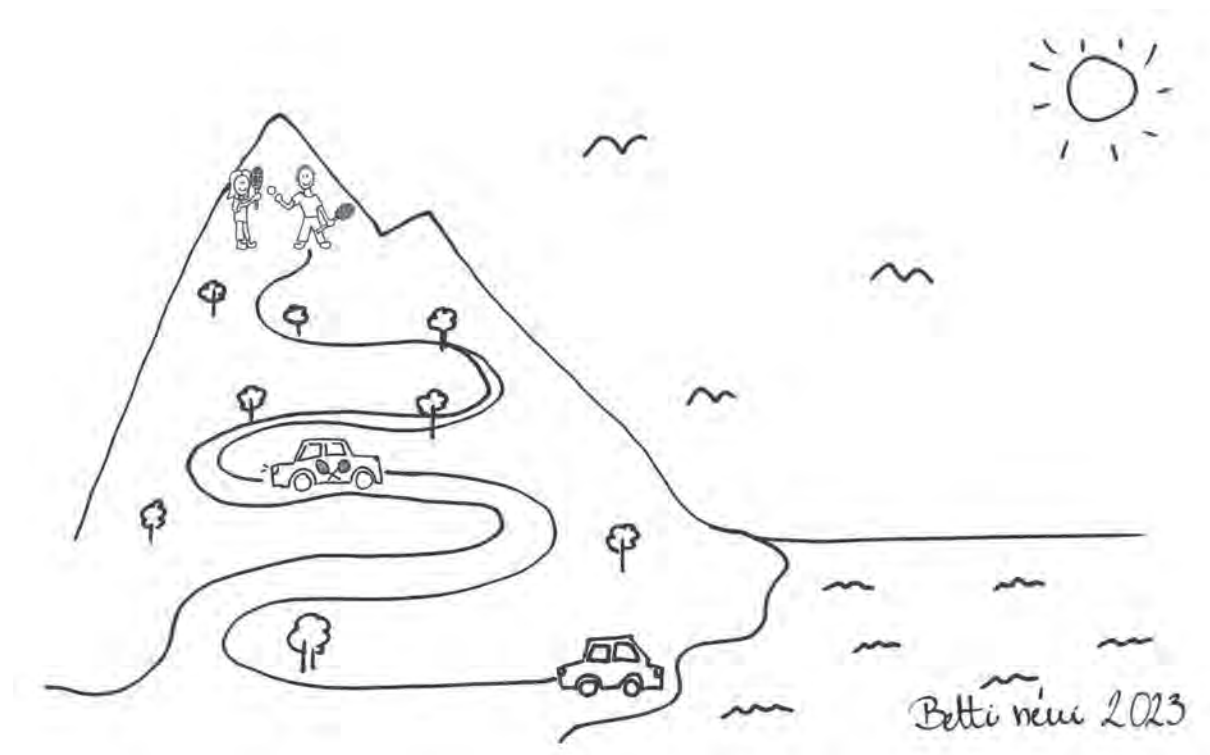
A magyar nyelv tanítása során gyakran szemléljük azzal, hogy a diákok számára a nyelv nem élő szövet, hanem tantárgyi szabályok halmaza. Ez az elidegenedés különösen az ötödik osztályos, alfa generációs tanulóknál válik látványossá, akiknél a hagyományos szabálytudatot már alapjaiban írja felül a domináns képelmény. Ez a nemzedék ugyanis egy olyan digitális, hipervizuális környezetben szocializálódott, ahol az információk feldolgozása nem lineáris, hanem szimultán és képi alapú. Számukra az absztrakt fogalmak befogadása akkor a leghatékonyabb, ha azok érzelmi és képi horgonyokhoz kapcsolódnak. Pedagógusi hitvallásom szerint nem nyelvtant tanítok, hanem magát a magyar nyelvet: annak belső harmóniáját, lüktetését és logikáját. Ehhez

hívtam segítségül a belső látás erejét: saját rajzaimon keresztül teszem láthatóvá és kézzel foghatóvá a nyelvünk mélyén meghúzódó, egyébként láthatatlan összefüggéseket.

A hangrendi táj: hívószavak és a színek harmóniája

A magyar nyelv zeneiségének egyik legszebb, egyben legelvontabb vonása a magánhangzó-harmónia. A hangrend nem csupán fonetikai kategória, hanem a nyelvünk „tájképe”, ahol a hangoknak konkrét, bejárható helyük és meghatározott színük van. Az első rajzomon egy hegyi tájat látunk, amely a közismert hívószavakra és egy tudatos színkódrendszerre építve segíti a tanulást. A mély magánhangzók (*a, o, u, á, ó, ú*): Ezek a hangok a „lenti” világ lakói. A rajzon

a tóparti nyugalom (hívószó: *tó*) és az „autó” indulási pontja szimbolizálja a stabilitást. A hagyományos módszertanban az „autó” szó a mély magánhangzók (*a, u, ó*) rögzítésére szolgál – itt ez a jármű adja nyelvünk „gravitációját”, a kiinduló szintet a hegy lábánál. Tanítványaim kéikkel színezik ki a tavat és a hegy lábánál várakozó autót. A kék szín a mélység és az állandóság színe, amely vizuálisan is horgonyozza a mély hangrendű szavak „súlyát”. Az *út* (vegyes hangrend és szóösszetétel): A szerpentin, amely összeköti a völgyet a csúcscsal, a vegyes hangrendű szavak dinamikáját mutatja meg. A felfelé tartó jármű az oldalához rögzített sporteszközzel egy új, összetett fogalmat alkot: ez a „tenisz-autó”. Ez a szóalak nemcsak vizuálisan köti össze a két szintet, hanem nyelvtanilag is

hordozza a völgy mélységét (-*autó*) és a csúcs magasságát (*tenisz*-). Ezzel a megoldással a rajz túllép a hangtan keretein: a „teniszautó” mint összetett szó kiválóan szemlélteti a szóalkotás logikáját is, előkészítve a későbbi szóalkotani ismereteket. Az itt haladó járművet, a „teniszautót” zölddel színezzük. A zöld – mint a kék és a meleg színek közötti átmenet – az összeköttetést és a mozgást jelképezi. Ez a szóalak nemcsak vizuálisan köti össze a két szintet, hanem nyelvtanilag is

hordozza a völgy mélységét és a csúcs magasságát. A magas magánhangzók (*e, i, ö, ü, é, ő, ű*): Ahogy haladunk fel a hegycsúcsra, a levegő ritkul, a hangok pedig „megasodnak”. A hegytetőn teniszező alakok a könnyedséget, a finomabb képzést jelképezik. Ide már csak a játékhoz szükséges klasszikus hívószó jut el: a „teniszütő”. Ez a kifejezés a magas magánhangzók (*e, i, ü, ő*) megjegyzésének biztos oszlopa, amely a rajzon a legmagasabb ponton kapott helyet, ahová csak a magas

képzésű hangok érnek fel. A hegytetőn teniszező alakokat és a hívószót – a *teniszütőt* – pirossal jelöljük. A piros vibrálása a magas képzésű hangok energiáját és a hegycsúcs dominanciáját szimbolizálja. A digitális bennszülöttek figyelme rendkívül gyorsan szelektál; ha egy információ nem kínál azonnali vizuális kapaszkodót, az könnyen „átlátszóvá” válik számukra. A színekkel való rétegzés (mélység = kék, magasság = piros) segít a szinesztéziás

tanulásban: a diák nemcsak memorizálja a hangrendet, hanem egyfajta „színérzettel” is társítja azt. Ez a multiszenzoros megközelítés csökkenti a tanulási szorongást, és az absztrakt fonetikai szabályokat élményszerű, belső képpé alakítja.

Az öröm hangjai: „Boldog vagy Zénó, jön már a nyár!”

A mássalhangzók rendszerében a zöngesség fogalma gyakran okoz nehézséget.

Az alfa generáció számára a definíció helyett itt is egy érzelmileg telített élethelyzetet kínállok: az örömet, az álmódosítást és a nyári bőséget. A második rajzom kulcsmondata: „*Boldog vagy Zénó, jön már a nyár!*” A zöngés hangok (*b, d, g, v, z, j, m, n, ny, r*) ebben a mondatban pozitív kontextusban jelennek meg. A mondat ritmusa és a szavak jelentése segít abban, hogy a diák a zöngességet a „telítettséggel”, a zengéssel kapcsolja össze. A rajzon látható hatalmas

fagylaltgombócokon további zöngés hangok jelennek meg: *zs, dz, dzs*. Ezek a „finomságok” kiegészítik a sort, és vizuálisan is rögzítik a ritkább, de fontos hangzókat. A fagylalt mint szimbólum a gyerekek számára a vágyott jutalom, így a hozzá kapcsolt betűk is „vonzóbbá”, megjegyezhetőbbé válnak. Itt is fontos a színezés. A zöngés hangokat tanítványaimmal meleg, vibráló színekkel (például sárgával vagy narancssal) töltjük meg, utalva a napsütésre és a gé-

gefő meleg rezgésére. Ezzel szembeállítjuk a későbbi, zöngétlen hangok „hidegebb” vagy „szürkébb” világával.

A pillanatnyi riadalom: „Tyúha, ott a fekete kiscápa, futás!”

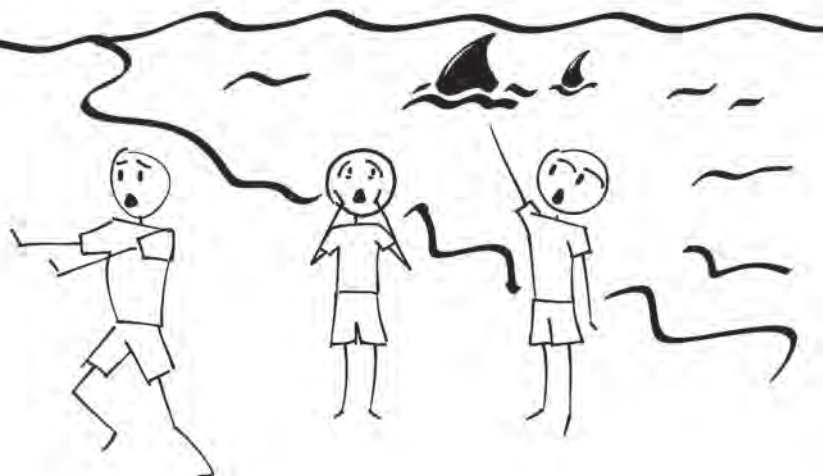
Míg a zöngés hangokat az örömmel kapcsoltuk össze,

a zöngétlenek tanításánál a feszültségre és a gyors reakcióra építünk. Ezek a hangok mentesek a gégefő rezgésétől; rövidek, kemények, és gyakran hirtelen hatást keltenek. A harmadik rajz egy menekülési jelenetet ábrázol, ahol a mozgás és a meglepetés dominál. A rajzhoz tartozó kulcsmondat: „Tyúha, ott

a fekete kiscápa, futás!” Ebben a vizuális és nyelvi keretben a zöngétlen mássalhangzók (ty, h, p, c, sz, k, cs, f, t, s) egy akciódús történet részeivé válnak.

A rajzon látható alakok nem pihennek, hanem menekülnek. Ez a vizuális feszültség segít rögzíteni, hogy a zöngétlen hangok gyakran

Tyúha,
ott a fekete kiscápa,
futás!

Betti néni 2023

a „megállító”, „csattanó” funkciót töltik be a nyelvben. A „Tyúha!” felkiáltás és a „futás!” felszólítás rövidsége és élessége tökéletesen mintázza a zöngétlen képzésmódot.

Ahogy a hangrendnél, itt is kontrasztot használunk. Míg Zénó világát meleg színekkel töltöttük meg, itt a diákok hűvösebb, „riasztóbb” színeket (szürkét, lilát vagy feketét) használnak a vonalak kiemelésére. Ez a vizuális elkülönítés segít abban, hogy a tanuló „látatlanban” is tudja: ha egy szó hangulata feszült és színe hideg, ott a kacsás mondat hangjai dominálnak.

Ez a két rajz (Zénó és a kiscápa) együtt adja meg a kulcsot a mássalhangzótvényekhez.

Amikor a diák a zöngésség szerinti részleges hasonulást tanulja (pl. *népdal*), a két rajzot vetíti egymásra. Látja, ahogy a „riadalom hangja” (*p*) és a „boldog mondat hangja” (*d*) találkozik. Mivel a magyar nyelv szóösszetételeiben az utótag a „főnök”, Zénó boldogsága átragad a menekülő kacsára is: a *p*-ből *b* lesz.

Zárógondolatok: A láthatóvá tett anyanyelv

Magyartanárként a küldetésem nem az, hogy a gyerekek hibátlanul töltsék ki a munkafüzetet, hanem az, hogy értsék és szeressék a nyelvi jelenségek mögötti logikát. Az alfa nemzedék számára

a világ képekben és érzetekben létezik. Ha a nyelvtanításunk során nem adunk nekik ilyen „nyelvi horgokat”, akkor elveszjük tőlük a megértés örömét.

Ezek a rajzok többek egyszerű illusztrációnál: ezek kognitív térképek. Hidakat képeznek nemcsak a hallott hang és a leírt betű között, hanem az elvont rendszer és a gyermeki élményvilág között is. Ha egy ötödikes diák mosolyogva idézi fel a „teniszautót” vagy Zénó fagyiját, miközben éppen a mássalhangzótvényeket alkalmazza, akkor nemcsak nyelvi szabályt tanult, hanem elkezdte magabiztosan és kreatívan használni saját édes anyanyelvét. ●

Tagjaink figyelmébe!

Változás!

A tagdíj összege 2026-ban: dolgozóknak **4000 Ft**, diákoknak és nyugdíjasoknak **3000 Ft**.

Az éves tagdíj befizethető átutalással a 11705008-20132015 számú OTP számlánkra vagy személyesen szövetségünk bármelyik hivatalos rendezvényén.

Honlapunk elérhetősége:

www.anyanyelvpolo.hu

Egy lap kézbe véve az igazi!

Kedves Olvasónk!
Lapunk előfizethető
bármely magyarországi
postahivatalban.

Lapunkat az Anyanyelvpolók Szövetségének díjfizető tagjai ajándékba kapják. Ajándékozza meg ismerőseit és magát anyanyelvünk lapozható élményével!

A nyavalyás kolera – szótörténet

Gréczi-Zsoldos Enikő – Tajti Bálint

A kolerajárvány az 1820-as évekig Indiában endemikus fertőző betegségként pusztított. Kereskedelmi útvonalakon Ázsia más területeire is áterjedt, majd főként hadseregmozgások révén 1830-ban elérte Európát. Fertőzött lett a Magyarországgal határos Galícia, és a kolera a túlkorán megnyitott határok miatt a kereskedelmi útvonalakon eljutott a Felső-Tisza vidékére, majd az északi és az északkeleti megyékbe. 1831 júliusának közepén már az egész országban tombolt a *mirigyos nyavala*, ahogy Kubinyi Ferenc, Nógrád vármegye Szécsényi járásának főszolgabírója az egyik levelében nevezte a betegséget. A Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Vármegyei Levéltárának kolerabizottsági iratanyagát kutatva figyeltünk fel arra, hogy a XIX. században nem

volt egységes szakszó a kolera megnevezésére, így különböző kifejezésekkel illették a terjedő kórt. Mivel a XIX. században még nem ismerték a betegség kórokozóját és gyógymódját, majd csak 1884-ben fedezi fel Robert Koch a *Vibrio cholerae* nevű baktériumot, ezért a nógrádi kolerabizottság hivatalos iratainak és leveleinek írói inkább általános, kevésbé specifikus megnevezéseket használtak: *halálos nyavalya*, *félelmes nyavalya*, *járván nyavalya*, *veszedelmes betegség*, *ragadóság*, de még „*az egészségre ügyelő állandó Biztosság*” is konkrét megnevezés nélkül *uralkodó nyavalyaként* említi. Kubinyi Ferenc, aki főszolgabíróként intézkedett a nógrádi kolerajárvány ügyében, a leveleiben a fertőző betegségeket általánosságban *ragadós nyavalyáknak* nevezi. A *nyavalya* szó, amelynek első

magyar említése 1211-ből, egy oklevélből származik *Neuualeh* alakban, szláv eredetű (TESz. 1970: 1038). A *nevol'a* szláv szó a *volja* főnév és a *n(y)e* tagadószó összetett alakja, jelentése: 'nem akarás, nem akart dolog'. Az ómagyar korban a jövevényező 'ínség'-et, 'szűkölködés'-t jelentett, és csak XV. századi szöveghelyeken tűnik fel először 'betegség' jelentésben. Magyar szövegeknyezetben a későbbi évszázadokban 'szükség, inség, baj, balsors, kényszer, ellenszenv, kedvetlenség, rosszkedv, szolgaság, a szabadság hiánya' jelentésekben is használják a szót. A történeti-etimológiai szótár (TESz.) a vizsgált iratanyagunk évszázadából *nyovolya*, *nyavoja* formában és tájszóként *nyovelya*, *nyovoja*, *nyavajja* alakban tünteti fel. Az *Új magyar tájszótár* (MTSz.) gyűjtői a Kárpát-medence nagy részén szintén

többnyire negatív jelentésű szóként találkoztak a lexéma különböző alakváltozataival (a fentebb említettekén kívül *nyavolya*, *nyavala*, *nyévolya*, *nyólya* ejtészváltozatban), ám

kivételesen az egyik palóc településen, a nógrádi Kazáron esztétikus dolgot jelölt: a viseletüket, a *magyar lajbit* díszítették *sárga nyavojjával*, azaz flitteres szalaggal. A Pa-

lóc tájszótár (PTSz.), amelynek gyűjtőterülete az Ipoly vidéki nyelvjárás csoport, csak pejoratív értelemben, káromlásba foglalva tünteti fel a szót, képzett alakjai (*nyovolyās*, *nyovolyāskogyik*) szintén panaszkodáshoz, bajhoz kapcsolódnak. Az epilepsziára régen a *nyavalyatörés* szó utalt. A Helytartótanács 1831-ben a települések előjárói számára egy általános tájékoztatót adott ki, amely huszonkét paragrafusban rendelkezik a járvány elleni védekezés betartandó szabályairól. Ebben a dokumentumban *napkeleti epemirigy* a betegség hivatalos megnevezése. A nógrádi iratok közül két levélben szintén az *epével* összefüggő kifejezéssel illetik a kórt. Kubinyi Ferenc főszolgabíró az 1831. július 24-én kelt, öt településre kiküldött körlevelében *epe-kórságként*, Radvánszky Antal alispán *epe miregy nyavalyaként*, illetve Sipos Ferenc, „*epe miregy nyavalyáér ügyelő biztos*” az augusztus 10-én kelt levelében *epe miregy nyavalyaként* hivatkozik a terjedő betegségre. A görögből a latin nyelvbe került *cholera* szó jelentése 'epe, epevérhas', ezért is szolgálhatott az idegen szó magyarrá fordított alakja

A kolera ábrázolása a *Le Petit Journal* címlapján
Forrás: Wikimedia Commons

a kór megnevezésére. Az orvosi jelentésekből tudjuk, hogy erős hasfájás gyötörte a beteget, hánytak, és szörnyű görcsök között hunytak el, a korabeli emberek bizonyára ezért is hozhatták összefüggésbe a betegséget az emésztésben szerepet játszó epével. A kolera szó magyar szövegkörnyezetben való megjelenésére 1592-ből származik a TESz. első adata. Az iratok között előfordul olyan levél, amelyben röviden *mirigyként* említik a kolerát, ám Haan Imre főszolgabírónak ugyanebben a szövegében két hivatalosabb, latin forma is feltűnik: *Cholera Symtoma* és *Cholera Sporadica*.

Az iratanyagban találtunk egy egészségügyi jelentést, amelyben az orvos szintén konkrétabb megnevezéssel,

járvány cholera alakban utal a betegségre. Akármilyen kifejezéssel nevezték is ezt a fertőző

betegséget, az 1831-es kolerajárványban mintegy negyedmillió ember hunyt el Magyarországon. A XIX. században több hullámban is pusztított a járvány, így az évszázad legtöbb áldozattal járó természeti csapásának tartják. Nem is igazolhatná jobban ezt a megállapítást a Munkácsy András nógrádi seborvos 1831. augusztus 5-ei jelentésében szereplő rémisztő mondat: mivel nem tudták a betegség kezelésének módját, a beteg „24 órák lefolyása alatt kiadta lelkét”. ●

A *Fun* című szatirikus lap illusztrációja az 1866-os londoni kolerajárvány idejéből. Forrás: Wikimedia Commons

Hivatkozott irodalom

- Czuczor Gergely – Fogarasi János 1862: *A magyar nyelv szótára*. Magyar Tudományos Akadémia, Pest.
 MTSz. = B. Lőrinczy Éva (főszerk.) 2002: *Új magyar tájszótár 4*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 TESz. = Benkő Loránd (főszerk.) 1970: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 2*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
 PTSz. = Tóth Imre 2007: *Palóc tájszótár*. Nap Kiadó, Budapest.

Forrás

Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Vármegyei Levéltára IV. 2. A Kolerabizottság iratai.

Érzékletes reklámok

Avagy hogyan csendül össze a hang, az íz, a szín, a forma és az illat

Schirm Anita

Manapság olyan sok hirdetéssel találkozunk nap mint nap, hogy a reklámszakembereknek igazán egyedit és figyelemfelkeltőt kell alkotniuk ahhoz, hogy az üzenetük emlékezetes legyen. A minél hatékonyabb hirdetés kitálálásához a marketingesek immár neurolingvisztikai kutatások eredményeit is fel tudják használni. Mágneses rezonanciavizsgálatok ugyanis arra mutattak rá, hogy az érzésekhez és az érzékelésekhez kapcsolódó szavak, mint amilyen a *parfüm* vagy a *kávé*, a szó által felidéződő agyi területeket is aktiválják, tehát a *parfümnél* a szagláshoz, a *kávénál* pedig az ízérezékeléshez kötődő területek lesznek aktívak. Még hatásosabb az üzenet, ha különféle

érzékterületekről származó szavak kapcsolódnak össze benne. Például a *bársonyos kávé* szó szerkezetet meghallva a *bársony* révén a tapintáshoz, a *kávé* által pedig az ízérezékeléshez kapcsolódó agyterületek is aktivizálódnak. A két, különböző érzékterület összekapcsolását a stilsztika *szinesztéziának* nevezi.

A szinesztézia tehát különböző érzékelési területhez tartozó, jelentéstanilag összeférhetetlen nyelvi elemek szintaktikai kapcsolata (P. Dombi 1974: 28), azaz egy olyan szókép, amely az érzetek keveredésére, szokatlan társítására épül. A szinesztézia az érzékterületek sokfélesége révén igazán változatos lehet: összekapcsolódhat

A nyelvstudomány
máhelyéből

egymással többek közt a látás, a hallás, a tapintás, az ízlelés, a szaglás és a hőérzékelés is. Weöres Sándor a *Variáció* című versében látványosan mutat rá az érzékek lehetséges kombinációjára: *a hangok illata / az illatok íze / az illatok színe / a színek íze / az ízek hangja / a színek hangja / a hangok íze / az ízek illata / a hangok színe / a színek illata / az illatok hangja*. A szinesztézia kapcsán a tankönyvek és a kézikönyvek zömében szépirodalmi példákat említenek. Az egyik legtöbbször idézett példa Tóth Árpád *Körúti hajnal* című versének az „Egy kirakatban lila dalra kelt egy nyakkendő” sora. *A lila dal* szerkezetben a *lila* ugyanis a látáshoz, míg a *dal*

a halláshoz kapcsolódik. Ám a szinesztézia nem csak az írók és költők stíluseszköze. Tömörítő erejénél és érzéketes kifejezőkészségénél fogva a hétköznapi beszédben is jelen van. Számos szinesztézia vált „a használat során köznyelvi fordulattá”, s ez a folyamat rendszerint a „jelzői melléknév jelentésbővülésével is járt” (Kocsány 2008: 555), ahogy azt többek közt a *meleg hang*, *jeges tekintet*, *édes illat*, *rikító szín* kifejezések is mutatják. Például a *meleg hang* esetén a *meleg* melléknév már nem a hőmérsékletet fejezi ki, hanem ’barátságos’ jelentésben áll. Ugyanígy a *jeges tekintet* szerkezet *jeges* mellékneve sem az eredeti ’hideg’ értelemben használatos,

hanem ’mérges, barátságtalan’ jelentésben.

A köznyelvben a szinesztéziának nem a szokatlansága vált ki stílushatást, éppen ellenkezőleg. A hétköznapi kommunikáció során ugyanis nem a különleges szóképek használatára törekszünk, hanem a minél gazdaságosabb, egyúttal azonban érzéketes kifejezőmódra. A szinesztézia viszonylag gyakori köznyelvi előfordulását P. Dombi Erzsébet (1974) e szókép megismerő funkciójával magyarázza, azzal, hogy benne egy kevésbé ismert érzet egy másik, ismertebb érzet névelével világítható meg. A szinesztézia megismerő funkciójának az a lényege, hogy egy olyan jelenségre utal,

Fotó: Freepik

amelyre az adott érzékterület szókincsében korábban még nem volt szó. Később aztán ezek a magyarázó erővel bíró kifejezések fokozatosan beépülnek a nyelvünkbe. A magyarázó funkción túl azonban a szinesztézia befolyásoló hatással is bír, s ezt a szerepét használják ki a reklámokban. Minél távolabbi érzetek kapcsolódnak egymáshoz, annál expresszívabb, ezáltal figyelemfelkeltőbb lesz a szinesztézia (Szikszainé 2007: 444). A szinesztéziával az érzések közelebb vihetők a potenciális fogyasztókhoz. Különösen az élvezeti cikkeknel (kávéknél, italoknál, édességeknél) gyakori az érzékterületek összekapcsolása. Például a közismert Omnia kávé

a *Bársonyos aroma* jelmondat-tal hirdették, míg egy közkedvelt dupla hosszú kávénak *Lágy, finom íz* volt a szlogenje. A szivárvány minden színében pompázó Skittles cukorka reklámja a szín és az íz keveredését használta ki a *Fald fel a szivárványt!* jelmondatában. Hasonló stratégia figyelhető meg a Túró Rudi Rudikornis hirdetésének *Harapj rá a színekre!* felszólításában is. Ugyanez a jelmondat megjelent egyébként a Fanta üdítőital egyik kampányában is, míg egy másik reklámjukban a *Tedd színessé a nasizást!* szinesztézia szerepelt. Egy hamburgerlánc pedig a Valmar együttes ajánlását felhasználva a hallást és az ízlelést kapcsolta össze a Valmar King

fantázianevű hamburgere népszerűsítésekor a *Hallgasd meg a legújabb burgerünket!* szlogenben. A különböző ízhatások kifejezésére a reklámok gyakran a tapintást és a textúrát használják. Például a *puha, roppanós, ropogós* jelzők a hangszimbólika által auditív érzetet is keltenek (vö. Schirm 2012). Műszaki cikkek hirdetéseinél ritkább a szinesztézia, ám erre is van azért példa. A színes kijelzős mobiltelefonok megjelenésekor például a Siemens S10 készülék reklámja a *Színesben hallható* szöveggel igyekezett magának potenciális vásárlókat szerezni (Szikszainé 2007: 444). Az érzékszervi tapasztalatokra épült a Coca-Cola 2019-es díjnyertes kampánya

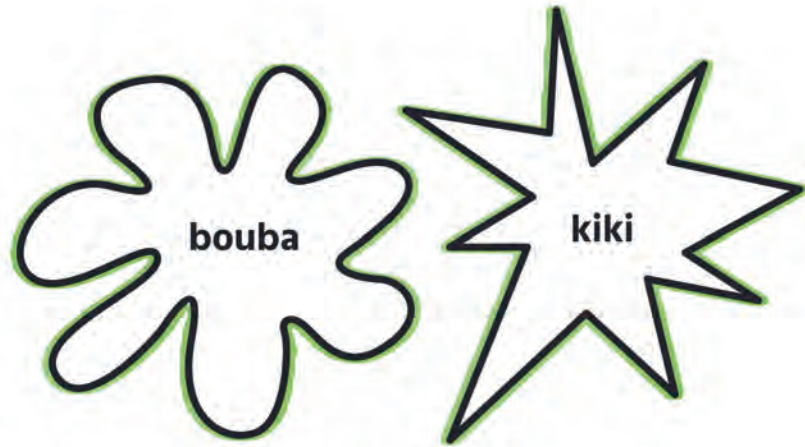

Fotó: Freepik

is. A reklámhadjárat során a magazinokban és az óriásplakátokon megjelenő hirdetésekben a kóla kinyitását vagy kiöntését mutató közelképek voltak láthatók, s ezek egészültek ki az eredetiben a *Try not to hear this* ('Próbáld nem meghallani') szöveggel, míg a kampány magyar hirdetésein a *Té is hallod?* kérdés szerepelt. A reklám képi megjelenítése és a rajta szereplő szöveg a kinyíló kólásüveg felsziszszező hangját, az ital kitöltésének, valamint a buborékok pattogásának a hangját idézte föl, s így próbálta meg felkelteni az emberekben a vágyat a kóla megkóstolására (W1). Azonos stratégiával, azaz a látás és a hallás keverésével élt az egyik keserűlikőr reklámja is a *Miért kiabálunk egy fotón?* kérdésében.

Mivel a szinesztézia képes eladni, a hirdetőkre arra törekednek, hogy egyszerre minél több érzékszervet bevonjanak egy termék reklámozásába. Az áruházakban a háttérzenének és az illatoknak a harmóniája képes az embereket vásárlásra csábítani. Emiatt például a Starbucks kávézóknak olyan zenét játszanak, amelyek összhangban vannak a kávé ízével, mint-

1. kép. Bouba és kiki

<https://www.labvanced.com/content/research/en/blog/2024-11-bouba-kiki-effect-task/>

egy kiegészítik azt (Spinney 2013). A különböző érzetekhez kapcsolt asszociációk közt vannak kultúrafüggők, és vannak univerzálisak is. Kínában például a fehér színt a durva, kellemetlen szaggal azonosítják, míg a nyugati kultúrában a lágú, édes illattal kapcsolják össze (i. m.). Univerzális viszont bizonyos szavak hangzása és a hozzájuk társított alakok vizuális formája közti megfeleltetés. Wolfgang Köhler pszichológus már 1929-ben rámutatott arra, hogy a *takete* szóhoz az emberek éles szélű, szögletes, míg a *baluba* szóhoz ívelt, kerekded formákat társítanak. Később ugyanezt a kísérletet a *kiki* és a *bouba* szavakkal

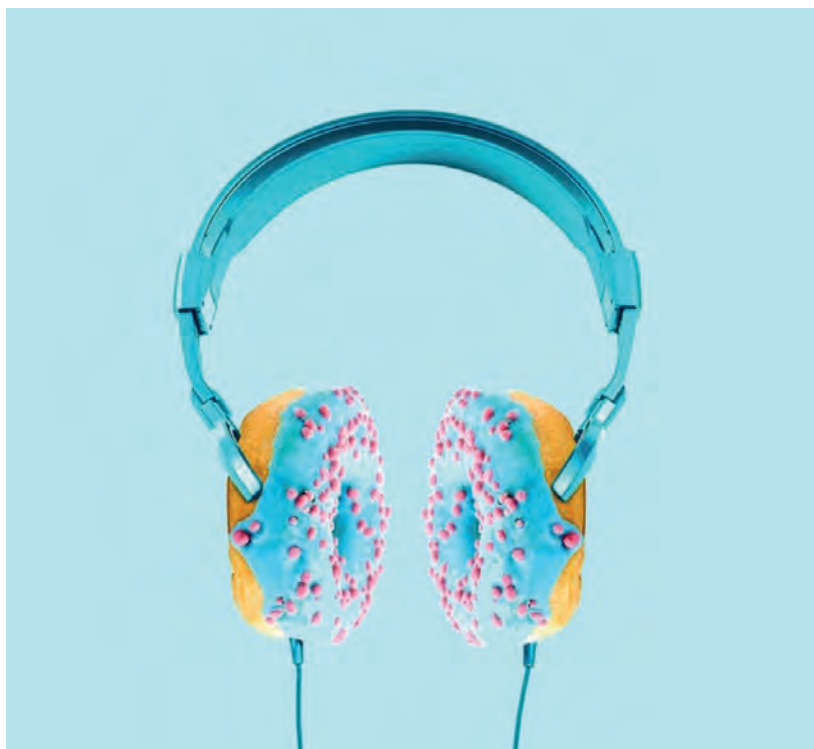
végezték el, s ugyanazok az eredmények adódtak: a szögletes alakzatnak a *kiki* nevet adták a tesztalanyok, míg a kerekdedet *boubának* hívták (Pogacar et al. 2015). Ezt a hatást a marketingkommunikációban a logók tervezésénél, illetve a betűtípusoknál is kihasználják: a kerekded formák ugyanis barátságosabb érzetet keltenek, míg a szögletesek ridegebbet, ám profeszszionálisabbat (Serfőző 2021). Hazánkban még nem vált általánossá, de a külföldi reklámszakemberek már előszeretettel használják az egyszerűen több érzékre ható, úgynevezett multiszenzoros marketinget. A Schwartz fűszermárka *Sound of Taste*

(‘Az ízek hangja’) 2014-es kampányához készült reklámfilmben (W2) fűszerekkel teli zsákokból robbantak ki az ízek, s minden egyes fűszerhez külön hang társult: például a kömény E-dúr, a csili A-dúr, az édeskömény pedig F-moll hangnembe tartozó hangon vagy akkordon szólalt meg, s a fűszerek összhangzata egy egyedi, megkomponált zongoradarabot adott ki. Az audiovizuális installáció hangos ízvilága az intenzív érzelményt reprezentálta. A fület és a szemet gyönyörködtető reklámfilm mellé készült egy megérinthető, interaktív hangplakát is, amely a cég 16 fűszerét 16 kis színes növényrész együtteseként ábrázolta. A hirdetés újdonságát, a Schwartz termékek ízletességének kreatív módon való bemutatását az adta, hogy ezeket a kis növényrészeket meg is lehetett érinteni, s akkor megszólalt a hozzájuk tartozó zenei hang. Az egyszerre több érzéket megcélzó multiszenzoros marketing bizonyítottan hatásosabb, mint a csupán egy érzetre ható, ráadásul az említett hangplakátoknál a befogadók aktív részvételére is szükség volt, ami még inkább növelte

a reklám erejét. A reklámplakátok többsége azonban még nem tudja a befogadókat interaktívan bevonva összekapcsolni a különböző érzékterületeket, de a vizualitással azért már sok mindent képesek kifejezni. A szinesztézia ugyanis nem csupán nyelvi síkon jelenhet meg a hirdetésekben, hanem képileg is. Ilyen vizuális szinesztézia figyelhető meg például a PopClik fejhallgató *Beatles, Iron Maiden, Madon-*

na, Bob Marley címet viselő plakátjain (W3). A termékhez egy egész sorozat olyan reklámplakát készült, amelyeken a fejhallgatón kívüli világ fekete-fehér, a fejhallgatón belüli pedig színes, s az adott zenekarra, illetve énekesre jellemző szimbólumokat tartalmazza. Ez az ábrázolásmód egyrészt arra utal, hogy a fejhallgató használatával kizárható a külső, unalmas, fekete-fehér világ, s a zenehallgató az illető zenész/

2. kép. Édes hangzás

<https://creapills.com/creatonautes-mix-animaux-objets-quotidien-20180704>

együttes színes zenei stílusába csöppen bele, másrészt pedig a színesség a termék kiválóságát is jelképezi. Egy másik, szintén fejhallgatót ábrázoló alkotáson (lásd 2. kép) pedig a hang és az íz van vizuálisan összekapcsolva, mégpedig úgy, hogy a termék fülpárnái színes, cukormázas fánk-ként vannak megjelenítve, ami a termék „édes”, azaz kellemes hangzására utal.

Már a felhozott vizuális színesztéziás példák-ból is látszik, hogy ezeknél nyíltan nincs kimondva a hirdetés üzenete, azt a befogadóknak kell megalkotniuk, ám ha képesek ezt megtenni, akkor az aha-élmény miatt már eleve egy pozitívabb attitűddel fognak viseltetni a reklám iránt, s nem érzik azt annyira tolatodónak. A színesztézia igazán sokszínű szókép, amellyel könnye-

dén lehet láttatni, árnyalni, magyarázni, befolyásolni és színesíteni. A kifejező ereje és a hatásossága miatt nem csupán a szépirodalom kedvelt stílus eszköze, hanem a hétköznapi szövegtípusokban, köztük a reklámokban is gyakorta jelen van, s általa szinte észrevétlenül, mégis hatásosan tud összecsendülni a hang, az íz, a szín, a forma és az illat. ●

Hivatkozott irodalom

- Kocsány Piroska 2008: Színesztézia. In: Szathmári István (főszerk.): *Alakzatlexikon, A retorikai és stilisztikai alakzatok kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 554–558.
- P. Dombi Erzsébet 1974: *Öt érzék ezer muzsikája, A színesztézia a Nyugat lírájában*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- Pogacar, Ruth – Plant, Emily – Rosulek, Laura Felton – Kouril, Michal 2015: Sounds good: Phonetic sound patterns in top brand names. *Marketing Letters* 26. 549–563. <https://doi.org/10.1007/s11002-014-9288-z>
- Schirm Anita 2012: Gasztroszókincs vagy valami más? Az étel- és italreklámok sikerének titka. In: Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Gasztroszemiotika, Az étkezés jelei*. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest, 157–168.
- Serfőző Péter 2021: *Bouba vagy Kiki? A vizuális formák és a hangzás kapcsolata*. <https://brandguide.hu/bouba-vagy-kiki-a-vizualis-formak-es-a-hangzas-kapcsolata/> (utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- Spinney, Laura 2013: *Synesthesia Sells*. <https://slate.com/technology/2013/09/cultural-synesthesia-in-marketing-tiffany-cadbury-and-corona-use-multiple-senses.html> (utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- Szikszainé Nagy Irma 2007: *Magyar stilisztika*, Osiris Kiadó, Budapest.
- W1 = *Márkaélmény kézikönyv. Hogyan tervezzünk felejthetetlen és hatékony printhirdetéseket?* <https://sales.centralmediacsoport.hu/uploads/2019/09/M%C3%A1rka%C3%A9lm%C3%A9ny-k%C3%A9zik%C3%B6nyv-1.pdf> (utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- W2 = *Az ízek hangja Schwartz reklámfilm*. <https://adsspot.me/media/tv-commercials/schwartz-flavour-shots-the-sound-of-taste-b0afd7b3b5cb> (utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- W3 = *PopClik fejhallgatók plakátjai*. <https://www.adsoftheworld.com/campaigns/beatles> (utolsó letöltés: 2025. december 21.)

Nemzedéki különbségek a magyarói tájnyelvben

Egy mezősegi magyar közösség nyelv- használatának vizsgálata

Domokos Boglárka Orsolya

Idősek beszélgetése a padon. Forrás Grávuly Vilmos Szilárd

A nyelvjárások a nyelvi változatosság fontos hordozói: egyszerre őriznek archaikus nyelvi elemeket, és tükrözik a nyelvi változás folyamatait.

A magyar nyelv dialektusai különösen gazdag képet adnak a nyelv történeti változásáról és a beszélőközösségek társadalmi életéről. A magyar

nyelvjárások kutatása már a XIX–XX. század fordulójától jelentős hagyományokra tekint vissza, a modern dialektológiai kutatások pedig

egyre inkább a nyelvhasználat társadalmi beágyazottságára, például a generációs különbségekre is figyelmet fordítanak (Kiss 2001).

Jelen cikk egy erdélyi település, Magyaró¹ nyelvhasználatát vizsgálja. A falu nyelvjárása a mezősegi nyelvjárás-csoport-hoz tartozik, amelynek több jellegzetes hang- és alaktani sajátossága is ismert a szakirodalomból. A magyarói nyelvjárás leírásával elsősorban Gálffy Mózes (2005) foglalkozott, aki a hangrendszer, az alaktan és a mondattan több jelenségét is részletesen elemezte. Megállapítása szerint a magyarói beszédet többek között az *a-zás*, bizonyos hangváltások, valamint sajátos mondatszerkesztési jelenségek jellemzik. Kutatásom célja az volt, hogy feltárjam: a hagyományos nyelvjárási jelenségek – különösen az úgynevezett *a-zás* és a családi helyragok – milyen mértékben élnek tovább a különböző generációk beszédében. Az elemzés alapját interjúk adatgyűjtés képezte: összesen kilencven interjút rögzítet-

tem magyarói adatközlőkkel. A mintában három korosztály szerepelt (idős, középkorú és fiatal), generációnként harminc alannyal. Az interjúk során az életmód, családi és vallási szokások, az oktatási környezet és a mindennapi beszédhelyzetek nyújtották a kontextust, így az interjúk lehetővé tették a spontán beszéd vizsgálatát, amely különösen alkalmas a nyelvjárási jelenségek feltárására. A kutatás egyik kiemelt célja volt, hogy a magyarói *a-zás* jelenségét és annak generációs különbségeit vizsgálja. Az *a-zás* során a köznyelvi [o] hang [a] hangként jelenik meg, például a „torony” alak „tarany”-ként, vagy az „aszszony” alak „asszany”-ként fordul elő a tájnyelvben. Ez a helyi nyelvjárás hangtani változata, amely évszázadok során rögzült a közösség nyelvi használatában. Az eredmények alapján az *a-zás* előfordulása szoros összefüggést mutat az életkorral. Az idősebb generáció (60 év fölöttiek) nyelvhasználatában a jelenség rendkívül gyakori, különösen

a mindennapi szókincsben és a szótőben: például „*mandtam*” (mondtam), „*dogaztam*” (dolgoztam), „*att*” (ott), „*barátam*” (barátom). Az idősebbek átlagosan 15,4 *a-zó* előfordulást produkáltak percenként. A középkorú generációban az *a-zás* kevésbé domináns, gyakran váltogatják a nyelvjárási és köznyelvi formákat (pl. „*mondtam* ~ *mandtam*”), és főleg toldalékos pozícióban fordul elő (pl. „*barátad*”, „*megmaradtam*”), az átlag 0,80 előfordulás/perc. A fiatalok (30 év alattiak) nyelvhasználatában az *a-zás* alig jelentkezik, átlagosan 0,36 előfordulással percenként, sőt egyes fiataloknál szinte teljesen hiányzik, ami a nyelvi forma visszaszorulását jelzi. Az *a-zás* típusait a kutatás alatt három fő kategóriába soroltam. A szótőben előforduló *a-zás* a leggyakoribb, és a nyelvjárás szabályszerűségét mutatja: egyszótagú szavakban („*ott* ~ *att*”, „*most* ~ *mast*”) és többszótagúakban („*csapartasan*”, „*karasztály*”) egyaránt megtalálható. A toldalékokban való előfordulás kevésbé gyakori, de nyelv-

1 Magyaró (románul: Aluniș) Maros megyében, a Mezőség területén található többnemzetiségű település (3158 fő), ahol magyar, román és roma közösségek élnek együtt. Lakosságának többsége magyar (61,5%), a nyelvhasználatot pedig kétnyelvű környezet és erős nyelvjárási jelleg, többek között az *a-zás* határozza meg.

Hagyományörző felvonulás a Magyarói Falunapokon. Forrás Grávuly Vilmos Szilárd

tanilag különösen érdekes: az igeragok, múlt idő jelei és képzők is érintettek („*adok ~ adak*”, „*kapott ~ kapatt*”, „*mondok ~ mandak*”). Harmadik típus a kötőhangzókban megjelenő *a*-zás, például „*anyósam*” (anyósom) vagy „*ablakat*” (ablakot), amely az összes eset 19,6%-át képviselte.

A jelenség előfordulását jelentősen befolyásolja a szó hangrendje: a mély hangrendű szavakban érthető módon gyakoribb az *a*-zás. A nyelvhasználatban szerepet játszik az előfordulás gyakorisága és a szó szociolingvisztikai súlya is: a mindennap használt szavakban stabilabb, míg ritkább szavakban a köznyelvi

forma előfordulása dominál. Az *a*-zás tehát nem csupán fonológiai jelenség, hanem szociolingvisztikai mutató is: a nyelvjárási forma fennmaradását a generációk közötti szocializáció és a közösségi nyelvhasználat erőssége befolyásolja.

A magyarói *a*-zás tehát jól példázza, hogy a nyelvjárások nem pusztán archaikus formák tárházai, hanem élő nyelvi rendszerek, amelyek a közösség életmódját, történeti háttérét és a generációs változásokat tükrözik. Az idősebb generáció nyelvhasználatában a jelenség erőteljes és következetes, a középkorúak esetében kevert formát mutat, a fiata-

lok körében pedig visszaszorulóban van, ami a nyelvi forma fokozatos átalakulását jelzi. A kutatás rávilágít arra is, hogy a nyelvhez való viszony, a nyelvi tudatosság és a társadalmi környezet kulcsszerepet játszik abban, hogy a történelmileg kialakult nyelvjárási formák fennmaradnak vagy háttérbe szorulnak.

A jelenség tanulmányozása így nem csupán a nyelvtani és fonológiai szabályszerűségeket tárja fel, hanem érzékenyen követi a közösségi nyelvhasználat és a generációk közötti interakciók hatását, hozzájárulva a Mezőség dialektológiai és szociolingvisztikai megértéséhez. Különös érdeklődésre tartanak számot a magyar nyelvjárásokban a családi helyragok (pl. *-nitt*, *-nól*, *-ni* variánsai), mivel ezek a toldalékok archaikus jellegükkel és funkcionális sajátosságukkal a közeli személyek térbeli relációit – jellemzően család, rokon, vagy ismeretségi kör – jelölik. E ragok funkciója

az adesszívuszi („-nÁl”), ablatívuszi („-tÓl”) és allatívuszi („-hOz”) relációk kifejezése, de kizárólag nyelvjárási szinten élnek, gyakran személynevekhez vagy foglalkozást jelölő köznevekhez kapcsolódva.

A családi helyrag a magyar nyelv bizonyos dialektusaiban – különösen

a székely, palóc, mezőségi és nyugati peremterületeken – előforduló, nem sztenderd helyhatározói toldalék. Ez a rag a köznyelvi -ékhoz, -éknál, -éktől megfelelője, és a családhoz vagy ismertségi körhöz tartozó személyekkel való térbeli viszonyt fejezi ki („valakikhez”, „valakiknél”, „valakiktől”).

A magyarói nyelvjárás átmeneti jellegű: az adesszívuszi funkciót a -nitt, az allatívuszt a -ni képviseli, míg az ablatívusz ritkábban fordul elő. Funkcionálisan a családi helyragok kizárólag személyekre vagy személycsoportokra vonatkoznak. Nem alkalmazhatók tárgyakra, helyekre vagy intézményekre, így a „boltni” forma nem létezik, ehelyett

Nemzeti szalaggal díszített emlékharang a Magyarói Református Egyházközség udvarán. Forrás Grávyul Vilmos Szilárd

a köznyelvi -nál, -hoz toldalékok használatosak. Ugyanakkor a ragok kapcsolódhatnak becézett vagy familiáris névalakokhoz, valamint társadalmi szerepet jelölő köznevekhez is: a *bírónitt*, a *tanítóni* alakok a közösségen belüli személyes viszonyokat és a társadalmi státuszt is kifejezik.

A szociolingvisztikai vizsgálatok szerint a családi helyragok fennmaradása a nyelvi identitás és a regionális kötődés erős mutatója. A köznyelvi formák terjedése ugyan a fiatalabb generációkban csökkenti a használatot, ám a -ni/-nitt alakok a mindennapi kommunikációban még mindig jelen vannak, és a közösségi szolidaritás, a családi

és rokoni kapcsolatok nyelvi leképezésére szolgálnak. Generációs különbségek is jól kirajzolódnak. Az idősebb beszélők rendszeresen alkalmazzák a toldalékpárt, míg a fiatalabbak inkább a köznyelvi alternatívákat választják, ugyanakkor bizonyos kontextusokban – például családi ünnepeken vagy bensőséges beszélgetések során – az ő nyelvhasználatukban is előfordul a hagyományos ragok alkalmazása. A magyarói interjúkban rögzített adatok, mint a *Jánosnitt*, *Alcinitt*, *Jóskánitt*, *Pittukánitt*, *Téglásni* és *Albertni* jól szemléltetik ezt a funkcionalitást.

Összességében a családi helyragok a magyarói tájnyelv

morfológiai archaizmusait őrzik, és érzékeny mutatói a generációk közötti nyelvi változásnak. Megőrzésük nem csupán a nyelvjárási gazdagság, hanem a helyi identitás, a közösségi kapcsolatok és a hagyományörzés jelképe is. A magyarói *-ni/-nitt* rendszer tehát egyszerre archaikus, funkcionálisan specializált és társas viszonyokat kifejező nyelvi jelenség, amely a nyelvtudomány számára különleges kutatási terepet kínál.

A magyarói nyelvjárás vizsgált jelenségei – az *a*-zás és a *családi helyragok* – első pillantásra eltérő nyelvi szintekhez tartoznak: előbbi hangtani, utóbbi morfológiai sajátosság. Közelebbről szemlélve azonban közös vonásuk, hogy mindkettő a nyelvi hagyomány és a közösségi identitás hordozója, valamint érzékenyen reagál a generációs változásokra. Az *a*-zás esetében egy hangtani jelenség fokozatos visszaszorulása figyelhető meg, míg a családi helyragoknál egy funkcionálisan szűkebb, de társas

viszonyokat kifejező morfológiai rendszer átalakulása rajzolódik ki.

Mindkét jelenség esetében világosan érzékelhető a generációs mintázat: az idősebb beszélők nyelvhasználatában a hagyományos formák stabilan jelen vannak, a középkorúak esetében már ingadozó használat figyelhető meg, a fiatalabb generáció pedig egyre inkább a köznyelvi normákhoz igazodik. Ez a folyamat a nyelv természetes változásának része, amelyet a társadalmi mobilitás, az oktatás, a média és a többnyelvű környezet egyaránt befolyásol. Ugyanakkor az is látható, hogy bizonyos kontextusokban – különösen a családi és közösségi kommunikációban – mind az *a*-zás, mind a családi helyragok tovább élnek, és fontos szerepet játszanak a beszélők közötti kapcsolatok nyelvi kifejezésében. A nyelvjárás formák tehát nem csupán nyelvi jelenségek, hanem a közösségi hovatartozás, az identitás és az összetartozás jelölői is.

A magyarói adatok alapján megállapítható, hogy a nyelvjárás jelenségek fennmaradása nem kizárólag strukturális kérdés, hanem szorosan összefügg a beszélők attitűdjeivel, nyelvi tudatosságával és társadalmi környezetével.

A hagyományos formák visszaszorulása mellett tehát egyfajta funkcionális újrarendeződés is zajlik, amelyben a nyelvjárás elemek speciális, gyakran érzelmileg vagy közösségileg kiemelt szerepekben maradnak fenn.

A magyarói nyelvhasználat vizsgálata jól példázza, hogy a nyelvjárások nem statikus rendszerek, hanem folyamatosan alakuló, élő nyelvi változatok. Az *a*-zás és a családi helyragok változási folyamata egyaránt azt mutatja, hogy a nyelv egyszerre őrzi a múltat, és alkalmazkodik a jelenhez. A nyelvjárás jelenségek kutatása így nemcsak a nyelv történetéhez visz közelebb bennünket, hanem ahhoz is, hogy jobban megértsük a beszélő közösségek életét, kapcsolatait és identitását. ●

Hivatkozott irodalom

Gálffy Mózses 2005: *Magyarói nyelvjárás tanulmányok*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

Kiss Jenő 2001: *Magyar dialektológia*. Osiris, Budapest.

„A vers élménye megmarad” Beszélgetés Korzenszky Richárd atyával

Pomozi Péter

Korzenszky Richárd OSB emeritus perjelt, magyartanárt (Csorna, 1942. november 27.) jól ismerik tagjaink: évről évre kis- és középiskolások seregét erősíti anyanyelvszeretetében ASz-versenyeken mondott beszédeivel. Richárd atya nemcsak sokak lelki támasza és magyar nyelvünk avatott művelője, hanem a tihanyi táj hűséges fényképésze is. Házfőnökként, majd perjelként elévülhetetlen érdemei voltak abban, hogy a Tihanyi Bencés Apátságot több évtizedes építkezéssel újra messze földön ismert vallási és a kulturális központtá tette. Munkásságát többek között a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével (1994), Prima Primissima díjjal (2008), a Magyar Érdemrend parancsnoki keresztjével (2011), Magyar Örökség díjjal (2012) ismerték el. Szövetségünkötől anyanyelvápoló közéleti szerepéért 2022-ben Lőrincze Lajos-díjat, 2025-ben pedig Anyanyelvünkért Emlékérmet kapott.

Kedves Richárd atya, kora gyermekkorod Kapuvárhoz köt. Őröl-e szép anyanyelvi, akár tájnyelvi emléket a szülői házból vagy a kiskololás évekből?

Édesapám Pécelről, édesanyám Budapestről származott, a családban nem volt jelen a tájnyelv. A templomból azonban jól emlékezem, hogy a prédikációra a válasz mindig ez volt: „Engegye az ides Jeezus...” Később, amikor már magam is prédikáltam a templomban, nagyon vigyázni kellett, mi az utolsó mondat, amire ez a válasz következett. A nyugat-magyarországi tájszólas elemei azonban most is elevenen élnek bennem: *a divuo, a suo, a bogár 'légy', a tikhí 'tyúkpaddás'...* „*Kátoztam, kátoztam, jába kátoztam, a tükök nēm gyüttek lē a híubú!*” A hozzáértők, ha beszélni hallanak, azonnal észreveszik, hogy nem Kélet-Magyarországról származom...

A gimnáziumot Pannonthalmán végezted. Mit jelentett a bencéseket választani a kommunista önkény legvadabb éveiben?

Szüleim bátorságára tisztelettel tekintek. A kapuvári iskolai hittanbeiratások és ugyanabban az órában édesapám behívása a rendőrségre „adat-egyeztetés” céljából nem kis nyomást jelentettek szüleim számára, de bátran vállalták. Gyerekként nem tudtam, hogy édesapám Budapesten egyházi gimnáziumban érettségizett. Természetes volt számára, hogy három fiát Pannonthalmára adta. Nem tudtam, hová megyek. Örülök, hogy így választottak. Olyan helyre kerültem, ahol élő volt a történelem. Élő volt a kultúra. A diktatúra zárt világában sziget volt Pannonthalma: szellemi-lelki távlatok nyíltak. Szerzetestanáraim nem voltak tökéletes emberek, mindenkinek van hibája, de mégis olyan légkört tudtak teremteni, hogy jól éreztük magunkat. Bármikor megszólíhattuk őket. Segítettek. Távlatokat nyitottak előttünk. Évtizedek múltán is egyre nagyobb tisztelettel tekintünk rájuk. Nem csupán a tudásuk miatt. Volt emberi tartásuk, műveltségük, szívvel-lélekkel törődtek velünk. A középkori bazilika ívei alatt vasárnaponként együtt lenni: felejthetetlen élmény. Úgy éreztem, közöttük van a helyem.

Az ELTE BTK-n lettél magyar-orsz szakos tanár. 1968-tól 1989-ig az egyházi közoktatás minden fokát megismerted, győri nevelőtanártól a pannonthalmi gimnáziumi igazgatói feladatig. Mit jelent neked magyartanárnak lenni? Írásaidból, beszédeidből, imáidból is sugárzik az anyanyelv szeretete.

Diákként elképzelni sem tudtam, hogy képes volnék megtartani egy iskolai órát. Valahogyan „beérett”, hogy tanárrá váltam. Nagyon szerettem irodalmat tanítani. Nem irodalomtörténetet, hanem irodalomélményt próbáltam továbbadni. Ahogy múltak az évek, úgy éreztem meg, hogy mekkora emberformáló ereje van a könyv nélkül ismert verseknek. A közelmúltban kaptam egy internetes üzenetet egyik volt diákomtól, aki négy éve gyászolja feleségét, és egy József Attila-verssel fejezte ki egyébként kimondhatatlan fájdalomát. Ő maga mondta a nekem küldött videón, én meg döbbenettel hallgattam több mint ötven évvel az érettségije után. Az életrajzi adatokat elfelejtik, de az élmény megmarad. Legalább annyira fontos

az irodalom tanítása, mint a hittan. Világlátáshoz segít. Ahhoz, hogy megsejtsük, „mi van túl minden tarkaságon”.

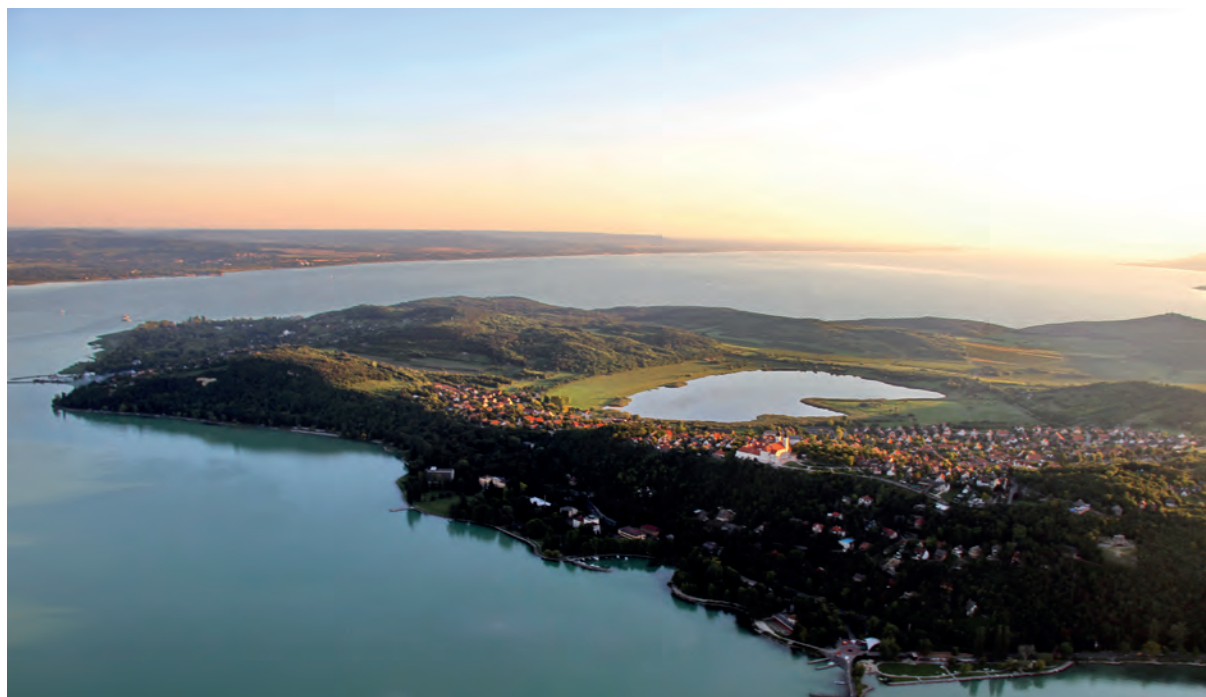
Az Antall-kormány idején egy időre a katolikus (egyházi) oktatás- és iskola-rendszer újjáépítésében is aktív szerepet vállaltál. Melyek voltak a legfontosabb kezdeményezések? Volt-e olyasmi, ami nem vagy nem úgy valósult meg, ahogy talán a legjobb lett volna?

A szerepemet úgy fogalmazom meg, visszatekintve, hogy magyarról magyarra fordítottam. Közvetítettem az egyháziak és a közigazgatásban lévők között, akik nem értették egymás nyelvét. Sajnálom, hogy nem valósult meg az iskolaalapítási és -átvételi stratégiám: nem tartottam jónak, hogy egy település egyetlen iskoláját átvegye az egyház. De sokszor éppen így maradt meg sok faluban a kultúra utolsó menedékhelye.

Forrás: Wikipédia

Voltak nagyszerű kezdeményezések, „zöldmezős beruházások”, ahol valami újat lehetett kezdeni. Voltak iskolák, amelyeket átvett az egyház: nehéz volt megfelelni az elvárásoknak. Talán nem is voltak felkészülve az egyházak erre az új feladatra, amely pedig 1948 előtt olyan természetes volt számukra. A negyven évig tartó ideológiai agymosás megtette a hatását. Attól tartok, mind a mai napig nem sikerült kiheverni. Meggyőződésem, hogy a magyar oktatásrendszer szétesése akkor kezdődött, amikor államosították az iskolákat, és egyik

napról a másikra több ezer jól képzett pedagógus kivált a rendszerből. Elkezdődött a képesítés nélküli pedagógusok alkalmazása. A pedagógusok kiszolgáltatottá váltak. Remélni sem lehetett, hogy jön majd egy jobb kor. Nagy kérdés, tudtunk-e igazán élni 1990 után a szabadság lehetőségeivel.

Sok szép élményem van ebből az időből: megismerhettem más keresztény egyházak vezetőit, amolyan tavaszi hangulat volt, bár feszültséget is tapasztalhattam bőven, mert sokszor ellenszélben kellett kezdeményezni. Nemcsak

a magas vérnyomás maradt meg ebből az időből, hanem a sok barátság is.

Mai tihanyi, emeritus perjeli életedben mit jelent számodra, hogy Kárpát-medencei őseink magyar nyelvén beszélgethetsz a Jóistennel?

Az „emeritus” állapot nagyon érdekes. Évtizedeken keresztül nyomta a vállamat a felelősség terhe. A felelősség nem hiányzik. Sok mindenre jut időm, amire korábban nem volt. Kedvemre olvasok. Olyan műveket, amelyeket

Életutak

már kétszer is elolvastam. Most szólalnak meg számomra a mélyrétegből az igazán lényeges üzenetek. Életről-halálról van szó minden igazi műalkotásban, az irodalomban is. Az olvasás nem információszerzés. Annál sokkal több. Találkozom önmagammal. S akkor felbukkan a kérdés: „Hát te mit kerestél ezen a földön? Miféle regéket?” – ahogy Kosztolányi kérdi a *Hajnali részegség* című versében. Ami-

kor az ember az élet-halál kérdéseivel találkozik, szinte természetes, hogy imádkozik. Fontos az imádságban az anyanyelv. Az Ómagyar Mária-siralom sorai számtalan imádságjellegű költeményben köszönnek vissza. Örömet, bánatomat anyanyelvemen tudom megfogalmazni a legjobban. De hosszú éveken keresztül hozzátartozott az életemhez a latin nyelvű gregorián ének, és a legváratlanabb

pillanatokban szólalnak meg bennem latin nyelvű himnuszok. S talán furcsa sokak számára, de elmondom: közel áll hozzám a bizánci liturgia, néhány szép imádságot ógyházi szláv nyelven szoktam elmondani. De semmi nem pótolja az anyanyelvet, a belém ivódott magyar verseket. Mindennapi fohászommá vált Balassi Bálint soraival: „Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr!” ●

A felhasznált képek Korzenszky Richárd atya saját gyűjteményéből származnak

Van-e realitása?

Pesti János

Ha népdalainkat a *Repülj, páva!* versenyein azok szólaltatták meg leghitelesebben, akik ragaszkodtak a szövegek nyelvjárási hangzásához, akkor érdemes lenne Baranyában is rendezni olyan népmesemondó-versenyeket, amelyeken az előadók az eredeti meseszövegek nyelvjárási jellegzetességeit is hitelesen tudják érzékeltetni. Mivel lehet indokolni ezt az ötletemet? Elsősorban azzal, hogy másutt, például Hajdú-Bihar vármegyében korábban már sikeresen rendeztek ilyen versenyeket. Továbbá azzal, hogy a baranyai diákok is képesek a fonetikus lejegyzésű folklór-szövegek hiteles előadására. Hosszúhetényben a Pévönye együttes (nyolctagú leány minikórus) évek óta sikereket ér el azzal, hogy a szép hetényi népdalokat a helyi nyelvjárás nyelvi formáit, például az *ö*-zést megtartva adják elő. Műsorukban hetényi népmesék is szerepelnek ugyancsak az eredeti hangzás

szerint, például a *Szem Pétör mög a liba* című mese érdekes előadásával. Tudok arról, hogy a magyaregregyi és kárászi tanulók a helyi népmesék népnyelvi fordulatait a Banó István és Berze Nagy János által lejegyzett népmesékben a völgyégi nyelvjárás szerint tudják elmondani. Az ormánsági tanulóknak is kiváló érzékük van ahhoz, hogy az ormánsági népnyelv hangzásformáit is idézve jelenítsék meg Kiss Géza meséit, történeteit. Pécssett 1959-ben az egyik tehetséges 5. osztályos tanítványom (M. Zsuzsanna) – Jancsó Adrienne hanglezérfelvételének többszöri meghallgatásával – elsajátította a *Kőműves Kelemen* című népballada székely nyelvjárási hangzásának főbb jegyeit. Szövegmondásával gyakran szerepelt iskolai ünnepeken, nagy sikerrel. Felkészülését én is segítettem tanácsaimmal. A példák azt igazolják, hogy Pécssett és Baranyában van előzménye a népmesék és más

folklór-szövegek nyelvjárásban történő előadásának. Felvetődhet, hogy nincs-e ellentmondásban javaslatom azzal a törekvéssel, hogy iskoláinkban tantervi feladat a köznyelvi kiejtés elsajátíttatása. Az ide tartozó dialektológiai szakirodalom (Kiss 2001a, b) szerint iskoláinkban a köznyelvi normának megfelelő kiejtés tanítása mellett a tájnyelvi sajtások megőrzésére is gondot kell fordítani. Ne tekintsük szélmalomharcnak az e kettős feladat megvalósítására irányuló törekvéseket! Vizsgálatok, felmérések bizonyítják, hogy a 8. osztályos tanulók már értik a nyelvjárási beszéd szerepét, fontosságát; illetve tudatos nyelvhasználattal képesek a kódváltásra: azaz tudnak beszélni a köznyelvi kiejtés szabályai szerint, de családi környezetben értik és használják is a tájszavakat, szólásformákat úgy, hogy még nem ismerik fel a maguk beszédében a „rejtettebb” nyelvjárási hangzásokat:

a nyílt *e-t*, a zártabb *á* hangzását, a mássalhangzók nyújtását és rövidítését stb.

Ha a nyelvjárási beszéd ismerete érték lesz (és nem szégyellni való), akkor talán nem elvetélt gondolat, hogy érdemes, tanulságos lenne mesemondó versenyeket rendezni a fonetikus írással rögzített meseszövegek alapján.¹ Először talán csak azokban a falvakban kellene a versenyeket megrendezni, ahol a meséket gyűjtötték, lejegyezték: a Hegyhát, a Völgység a Zengőalja, Mecsekalja, Szigetvidék, Hegyföld, Ormánság és a Duna melléke községekben. (Sokan nem tudják, hogy Pécs városának a XIX. század elején még erősen *ö-ző* nyelvjárása volt!) A helyi versenyek 1–3. helyezettei bejuthatnának a körzeti elődöntőkbe. Az elődöntőket Komló (vagy Sásd), Pécsvárad, Szigetvár, Siklós és Mohács rendezze!

Az elődöntők 1–3. helyezettei versenyezhetnének Pécssett a megyei döntőn. Pécssett mesekönyveket, esetleg pénzt jutalmat kaphatnának a legkiválóbb mesemondók. A felkészítő kollégák is kapjanak jutalmat! Még az is elképzelhető, hogy a megyei győztesek részvételével országos versenyt is rendezzünk ezzel a címmel: *Magyar népmesék – nyelvjárásban*.

A mesemondásra való felkészülést ma már kiváló szakirodalom segíti (Kádár–Kerekes 2017; Kovács 2019; Boldizsár 2023). A világhálón elérhető a kiváló népmesemondók hangfelvételei (pl. Agócs Gergely, Szénási Veronika). A nyelvjárást jól ismerő nagyszülők is adhatnak tanácsot a mesemondóknak a mesék hangzását illetően. A mesemondás formája lehetne felolvasás, amelyben törekedni kell az élő nyelv (a

beszéd) sajátosságainak kifejezésére. A zsűri ne tekintse hibának a metakommunikációs eszközök mértéktartó, a szöveghez illő használatát: az arcjátékot (mimikát), fejmozgást, kézmozdulatokat! Szabad előadásban is megszólalhat a népmese. Ez módot ad a dinamikusabb, kifejezőbb szövegmondásra. Még az is lehetséges, hogy – a népmesemondók gyakorlatát követve – a mesemondó kapcsolatot teremtve a közönségével itt-ott „kiszól a meséből”, azaz újraalkotja a mesét. Közismert ugyanis, hogy a mese kétszer nem hangzik el ugyanabban a formában. Ez az előadásmód fejleszti a tanulók kreativitását, rögtönző képességét. Jó lenne, ha pedagógus kollégáim hozzászólnának a javaslatomhoz, és jól használható ötletekkel segítenék megvalósulását! ●

1 Az *Édes Anyanyelvünk* szerkesztősége kiemelten fontosnak tartja élő tájnyelvi kicseink népszerűsítését, eltűnő nyelvjárási értékeink revitalizációját minden szakmailag lehetséges módon, ezért is közöljük régi szerzőnk, Pesti János levelét. Ugyanakkor – szerencsére – ki kell egészítenünk sorait azzal, hogy kezdeményezésének van nagy múltú kárpáti előzménye, mégpedig a Kriza János Országos Balladamondó, Balladaéneklő és Mesemondó Verseny. Ennek közvetlen előzményeként az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége szervezett először balladamondó versenyt középiskolás diákoknak 2000-ben. A mesemondó verseny a *Napsugár* című folyóirat javaslatára indult 2002-ben. 2010-ben találkozott a két népköltészeti műfaj, a ballada és a népmese, 2013-tól pedig külön kategóriában sor kerül a balladaéneklők versenyére is. A nagyszabásúvá nőtt rendezvényt Kriza Jánosról nevezték el. Ma már az I-IV., V-VIII., IX-XII. évfolyam számára külön-külön kategóriákban zajlik a verseny, s bár a kiírás nem követeli meg az eredeti nyelvjárási lejegyzések hű megjelenítését, a mesék és balladák előadásakor ez többnyire megvalósul, hiszen sok székely, moldvai csángómagyar és mezőségi versenyző az anyanyelvjárása folklórijából merít. (A főszerk.)

Kép: Wikipédia

Hivatkozott irodalom

- Agócs Gergely: *A népmese régen és ma* – You Tube 2019. február 1. <https://www.youtube.com/watch?v=gIOt7eCl8sA>
- Boldizsár Ildikó 2023: *Meseterápia - Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Magvető, Budapest.
- Kádár Annamária – Kerekes Valéria 2017: *Mesepszichológia a gyakorlatban. Az önbecsülés és a küzdőképesség megalapozása gyermekkorban*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 2001a: Az alkalmazott dialektológia – A nyelvjárások és az anyanyelvoktatás. In: Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Osiris, Budapest. 145–149.
- Kiss Jenő 2001b: Dialektológia és az anyanyelvoktatás. In: In: Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Osiris, Budapest. 14–16.
- Kovács Ágnes 2019: *Tanulmányok a mesemondásról*. Hagyományok Háza, Budapest.

40 éve írtuk:

**Simon Zoárd:
Lacsakos hetevény,
avagy a csillagos ég
titkai**

A *Mondolat* óta gyakran tréfálkoztak – olykor okkal, sokszor oktalanul – a nyelvújítás rovására. Sajnos, néha a tájékozatlanság szolgál humorforrásul. Például egy kritikusra rájött a humorizálás vágya, midőn olyan szóval találkozott, mely ismeretlen volt előtte. Imígyen élcelődött egy hírlapi glosszában: „Hogy mi mindenre bukkan az ember olykor! A Széchényi Könyvtárban kezembe került egy múlt századbeli Juvenalis-fordítás. Belelapoztam a kötetbe, és az egyik sor közepén megüti a szememet egy kifejezés: »a lacsakos hetevény«. Mi a fene lehet ez? Gondolom, valami posványos dágvány, valami zombékos-vizes mocsár. Az eredeti szövegből kiderült, hogy az »esőhözó Plejádok«-ról van szó. Márpedig a Plejádok (azaz: Göncölszekér) csillagai

csakugyan heten vannak, így született meg hát – nyilván keserves fejtörések közben – a lacsakos hetevény, a fordító szándékával teljesen ellentétes képzeteket keltve”.

Sajnálatos, hogy a ritka tájszó megcsalta a glosszáíró, s a hetes szám rossz ötletet sugallt. A *hetevény* ugyanis becsületes régi szavunk, ismeri Pápai Páriz Ferenc, él a székelly nyelvjárásokban. Van egy szólás is: Olyan vén, mint a hetevény. Jelentése azonban nem *Göncölszekér* (Ursa maior), hanem *Fiastyúk* (a Plejádok csillaghalmaz a Bika csillagképben). Az utóbbihoz a mitológiában Atlasz és Pleioné lányainak, a Plejádoknak szomorú históriája kapcsolódik. Ne ne vessünk hát korán, még akkor se, ha az esztétika mérlegén könnyűnek találtatik a „lacsakos hetevény” fordítási kísérlet. Előbb nem ártana a hiányos ismereteket pótolni.

Plejádok. Forrás: Wikipédia

30 éve írtuk:

**Panek Zoltán:
Mostohaanya-
nyelvek**

Ma már jó és rossz nyelvpolitikáról beszélnek mindenfélé; a nyelvek, az anyanyelv a politika hevesen vitatott kérdése. Sőt, olykor egyenesen a nagypolitika első számú témája. Nyelvében él és hal a világ! Szerencsés esetben legkésőbb azt sikerül elvenni tőlünk – kisebb népcsoportoktól-népektől –, amit legelőször kaptunk édes szüleinktől: az anyanyelvet. De ne búsuljunk: kínálnak-kapunk helyette mostohaanyanyelvet. Még válogatni is lehet. Anyanyelvüket sohasem a gyerekek választják: efelől, megkérdezésük nélkül, szüleik döntenek; ennek okáért, ha valaki anyanyelvünket bántja, szüleinket sérti meg – márpedig ezt a magyar ember például nem tűri szó nélkül! Kányádi Sándor pontosan fogalmaz: „Mi vagyunk a fehér néger. Nem a bőrünk, a nyelvünk

néger." Eleddig Liszt Ferenc a legnagyobb magyar néma. A hajdani és a mai gyarmatosítók századok és évezredek óta végül könyörtelenül elvették a „megaláztottak és megszorítottak” anyanyelvét – minden nagyhatalmi gyarmatosító így tett! (Legalábbis megkísérelte. Nekünk egy kalapos király is jutott.) Adták és kényszerítették [...] helyébe-helyette mostohaanyanyelvükül a magukét: százmilliókra a világ minden sarkában. Hasonlatos ez a jelenség [...] az esztelen természetromboláshoz, a különféle állatfajták kíméletlen kiirtásához. Szegény a tündér és forgandó szerencse, hogy valamely kihalásra ítélt nyelv csodáját újra megteremtse! Korunkban e veszélyes kór az illető „megszállt” népek értelmiségét tizedeli elsősorban; számuk iszonyúan nagy! Ki tudja, hány meg hány anyanyelvet irtottak ki ily módon: gyilkos fegyverrel, jobb érvényesülési lehetőségek kínálásával, szabadságmozgalmak-lázadások fondorlatos szétzilálásával, a tanulás és „modernizálás” kecsegtető ígézetével, a különféle hittérítésekkel stb.

20 éve írtuk:

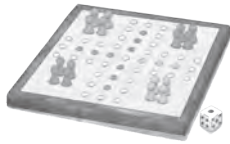
Zimányi Árpád: *Blog, avagy a webnapló története*

Igen egyszerű, ám több szempontból is tanulságos példára akadtam a legfrissebb nyelvi újdonságok között: *blog*. Mindössze néhány éves múltra tekinthet vissza mind a szó, mind pedig az általa jelölt fogalom, ennek ellenére találkoztam már olyan véleményekkel, hogy „mindenki ismeri”. Mindenekelőtt közvélemény-kutatást tartottam elsőéves főiskolai hallgatók körében, akikről feltételezhetjük, hogy kellően fogékonyak a legújabb kommunikációs eszközök iránt. Mégis meglepődve tapasztaltam, hogy a 40 megkérdezettből mindössze öten-hatan tudták vagy sejtették, miről is van szó.

A *blog* az interneten vezetett napló, amelyet folyamatosan bővíthetnek, kiegészíthetnek. Mivel a *blog* nyelvünkben úgynevezett motiválatlan szó, tehát jelentése nem vezethető le sem magából a hangalakból,

sem pedig az összetevő elemekből, nem csodálkozhatunk azon, hogy olykor magyar megfelelője is hozzákapcsolódik: *blognapló*. Így ugyanolyan kétszermondás jön létre, mint a *CD-lemez* esetében, ahol a betűszó feloldásával és lefordításával a következőt kapjuk: „tömörítettlemez-lemez”. Vizsgált szavunk érdekes, sőt nagyon ritka szóalkotási eljárással jött létre: a *web* és a *log* szavak összevont alakjából rövidült oly módon, hogy az előtagból mindössze az utolsó betű maradt meg s járult az utótaghoz: [*we*]/*b log* – *blog*. A *log* többek között 'hajónapló, napló' jelentésben élt az angol nyelvben, és így került a számítógépes szóhasználatba. Várható a *blog* igésülése is: már létezik a *blogot készít/ír* forma, akárcsak a képzett *blogol* is. Alaktani szempontból ugyancsak szabályos az *ikes*, pontosabban *álikes blogozik*, mint ahogy sok új alakulat ilyen (*e-mailezik, internetezik, mobilozik, szörfözik, videózik*). Visszatérve az előtaghoz: a 'háló' jelentésű *web* egyébként harmadik összetevője az internetről jól ismert *www* rövidítésnek, melynek teljes alakja: *world wide web*, azaz *világháló*. ●

A rovatot összeállította: Tóth Zsolt

Pontozó

Tisztelt Olvasóink!

A lap 2025. 4. számában megjelent rejtvények megfejtései:

I. Két ritka keresztnév. 1. kaliber; 2. vasutas; 3. nazális; 4. mohikán; 5. cicomáz; 6. melódia; 7. október. Az átlóban: Kazimir. A sorok átrendezése után (5-7-1-4-2-6-3) a másik átlóban: Zebulon. A regény címe: A kőszívű ember fiai.

II. Két település. 1. istápol; 2. zsarnok; 3. akarnok; 4. bocskor; 5. morózus; 6. gyermek; 7. hörcsög. [Bocsánatot kérünk a bosszantó sajtóhibáért!] Az átlóban: Isaszeg. A sorok átrendezése után (2-3-6-1-7-4-5) a másik átlóban: Komárom.

III. Új csacsipacsik. 1. hasas pasas; 2. hosszú bosszú; 3. hiú szíu; 4. márnápárna; 5. málló szálló; 6. lokis hokis; 7. mólószóló; 8. parasztos harasztos; 9. pandúrja kandúrja; 10. pókbók; 11. pakoló vakoló; 12. perdülő serdülő; 13. puha csuha; 14. pufi lufi; 15. kuka szuka; 16. kerge zerge; 17. hurka burka; 18. pulibuli; 19. rabbab; 20. kongó Kongó.

IV. Gyógymosoly.

Azt, hogy legközelebb ne menjen arra a két helyre.

Könyvjutalomban részesültek: Balog Lajos, Balogné Bori Györgyi, Bésán Éva Mária, Birinszki Annamária, József Tibor, Nátz Katalin, Némethné Balázs Katalin, Taschner Katalin, Tollár Tamara, Turjánszkyne Tapodi Katalin.

1				CSUPA KÉRDÉS			
1				- Neve? - Komor Kelemen. - Lakhelye? - Budapest, Nadragulya utca 1. - Évi jövedelme? (A kérdezett értetlenkedő választát az ábrában rejtettük el.)			
MEZELŐ FA BELGA AUTÓJEL							
ROZE ZAMATA RADÍR ANYAGA							
NYONTANDI NEHAI FRISZIESZ							
IRÁNI EREDETŰ NÉP TAGJA				RÉSZ RÖVIDEN	2	MAGYAR AUTÓJEL HAJÓS ALTISZT	LŐSZERSZÁM: KUMET KÖTŐSZÓ
SERTÉST VÁG KATONAI TÖMB		MOKÁS KETTŐTŐK KÖZÜL NEM Ő					
A VESZÉLY IS TESZI! LITER, RÖVIDEN				ISMETELT TAGADÁS KELET, RÖVIDEN			NŐI FELREVALÓT VISELŐ
IZÓ BELSEJELI OLASZKÓB-JELE		ÉSZAK RÖVIDEN A TÖRÖK FŐVÁROS		TORKUNK RÉSZÉ DECIMÉTER, RÖV.			
AZ EÖZIN IS EZ EMELET RÖVIDEN			AM. GITAROS, ENEKES (BOB) FELYARD!				NEMET AUTÓJEL SZÍNPADI SZENDE
ZARÁNDOKHELY, A KÁBAKÓ VÁROGA	?	OSZTRÁK AUTÓJEL SZELEDŐ (TÖMEG)		RÉSZEG SPANYOL EREDETŰ NŐI NÉV			
A PAPIRHAJTOGATÁS MŰVÉSZETE A KEN VEGYJELE	MŰSZAKI KATONA						USA-BELI OLIMPIAI VÁROS
SARANDON; SZÍNESZNO TOBOZ SZÉLEI!		VERMELTET SZINESZ (TIBOR)		A BOLGÁR PENZNEM LÁBÁN LEÁNYA			
JÁMBORSÁGOT SZÍNELŐ							TEL VÉGE! ILYEN NÖVÉNY A SAS
ÉTELT IZESIT			KIPLING FARKASA SÍR. NEPIESEN				
ZORRO JELE		AZ ÓKOR VÉGE! AZ OXIGEN VEGYJELE		TEHERÁN A FŐVÁROSA SZAVAZAT			
FINOM ÉTOLAJ							A PLATINA VEGYJELE OLAJZÖLD
EGYETEMI DISZTEREM							
HATÁRZOTT NEVELŐ		NORVÉG AUTÓJEL A-BŐL PÁRJA		PÉLDAADÓ TOLNAI KÖZSÉGI! CUPRUM			
ZÖLDSÉGFELÉBŐL PRESELIK MISEVÉGI							VAJON AZ ILLETŐ?
RÁHANGOLÓ FOLKLOKÓZÁS NŐI NÉV					É		?

A Pontozó új feladványai

I. Két irodalmi fogalom

Aki helyesen tölti ki a négyzetrácsot, az a bal felső négyzettől a jobb alsóba vezető átlóban egy irodalmi (művészeti) fogalom nevét olvashatja. A sorok megfelelő átrendezésével a másik átlóban egy irodalmi-történettudományi fogalomhoz jutunk. A meghatározásokhoz illő szavakért 1-1, tehát együtt 7 pont jár. Az átlókba kerülő fogalmak szintén 7-7 pontot érnek. Így ebben a feladványban 21 pontot lehet szerezni.

Fotó: Freepik

1. A mondás szerint tolvajt szül
2. Járműveken gumi alapanyagú burkolat, más néven: köpeny
3. Olyan személy, aki ellenfelével szemben alul marad
4. Némely forró égövi fának illatos olajat tartalmazó gyantás nedve
5. A lantfélék családjába tartozó hosszú nyakú, pengetős népi hangszer
6. A kötelességek teljesítését pontosan megkövetelő
7. Rába-parti város Vas vármegyében

II. Két másik irodalmi fogalom

A másik rácsban a bal felső négyzettől a jobb alsóig terjedő átlóban egy irodalmi fogalom nevét találjuk. A sorok megfelelő átrendezésével a másik átlóban egy irodalmi (bibliai) műfaj nevét olvashatjuk. A meghatározásokhoz illő szavakért itt is 1-1, azaz együtt 7 pont jár. Az átlókba kerülő fogalmak ugyancsak 7-7 pontot érnek. Ebben a feladatban tehát összesen szintén 21 pont szerezhető.

1. Mitikus, hullószerű lény, amely a kultúrák többségében hatalmas erőt, bölcsességet és varázserőt jelképez
2. Tartós, erős alapokon nyugvó
3. Az Athénből száműzött Daidalosz fia
4. A Földközi-tenger vidékéről származó, illatos, örökzöld cserje, gyakori esküvői díszítőelem
5. Olyan eszköz vagy mechanizmus, amely egy tárgyat, szerkezetet vagy anyagot helyben tart
6. Billentyűs, polifón húros hangszer
7. Régi dunántúli eredetű gúnyszó, amely házsártos, pletykás vén banyára utal

III. Azonos utótaggal

Ebben a feladványban olyan szósorokat közlünk, amelyeknek a tagjait a hozzájuk fűzhető közös utótag fogja össze. Egy-egy szósor öt-öt elemből áll. A meghatározásokhoz tartozó helyes válaszokért egyenként 1 pont, a megtalált közös utótagért pedig 3 pont jár. Egy-egy szósor megfejtésével így összesen 8 pont, tehát a három szóssorral 24 pont szerezhető.

Az 1. szóssorhoz: 1. nagyobb evezős csónak; 2. az alsótest csontoktól közrefogott része; 3. az emlősök és az ember szaglószerve; 4. fúvással megszólaltatható, csőszerű eszköz; 5. zár nyitására és csukására való fémeszköz.

A közös utótag:

A 2. szósorhoz: 1. kétszer tizenegy játékos küzdelme; 2. kézzel végzett; 3. vízben végrehajtott; 4. vesszőből, gyékényből stb. font füles szállítóeszköz; 5. fűvel benőtt, bevont terület.

A közös utótag:

A 3. szósorhoz: 1. a törzsnek a hasi résszel ellentétes szakasza; 2. a törzs elülső része; 3. lepke; 4. sebes, rövid idejű; 5. különféle elemekből álló.

A közös utótag:

IV. Szójátékos csattanó

Olvasóinknak elég a *Csupa kérdés* című keresztrejtvény csattanóját beküldeniük. Értéke: 25 pont.

Összesen tehát 91 pontot lehet szerezni. A nyereménysorsolásba azok kerülnek be, akik legalább 80 pontot gyűjtöttek. A megfejtéseket a rovat szerkesztőjének ímélcímére (horvath.laszlo@nytud.hu) várjuk. A beküldési határidő: 2026. augusztus 1. Eredményes fejtörést, sikeres megfejtéseket kívánnak a rovat szerzői: Horváth László (III.), Schmidt János (IV.), Varga István (I., II.)

Hírek

Az ASz ifjúsági tagozatának hírei

Ifjúsági Anyanyelvi Parlament

Az Ifjúsági Tagozat 2026. február 21-én rendezte meg az Országos Ifjúsági Anyanyelvi Parlamentet a Baár–Madas Református Gimnáziumban. A rendezvény az Ifjúsági Tagozat „közgyűlésének” tekinthető, amelyen diákok, egyetemisták és fiatal felnőttek együtt gondolkodtak a társadalmi szintű nyelvi kérdésekről és azokról a társadalmi problémákról, amelyek kezeléséből az Anyanyelvápolók Szövetségének is ki kell vennie a részét. Az idei rendezvény színvonalát emelte, hogy Balogh Péter, Magyarország ENSZ ifjúsági küldötte is felszólalt az eseményen, és közösségi szerepvállalásra biztatta a fiatalokat.

Fotó: Sztankovits Réka

Második beszédtréner, beszédtanácsadó szakmai nap az ELTE-n!

Az ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék második alkalommal szervezte meg a beszédtréner, beszédtanácsadó szakmai napot az Eötvös Loránd Tudományegyetemen 2026. március 13-án. A rendezvény megvalósulását az Anyanyelvápolók Szövetsége Ifjúsági Tagozata együttműködő partnerként támogatta. A szakmai nap programja: az előadások és gyakorlati foglalkozások rávilágítottak, hogy a beszéd az önkifejezés egyik legalapvetőbb eszköze, amelyre a magánéletben, a munkában és az élet valamennyi területén szükség van – ezért kiemelt jelentőségű feladat a beszédoktatással foglalkozó szakemberek képzése, amelyet az Anyanyelvápolók Szövetsége is támogat.

A Kazinczy-verseny Kárpát-medencei döntője

A Kazinczy Ferenc Gimnázium 60. alkalommal rendezte meg a Kazinczyról elnevezett „Szép magyar beszéd” verseny középiskolai fordulójának Kárpát-medencei döntőjét 2026. április 17. és 19. között. A megmérettetés nemcsak a legrégebbi, hanem az egyik legrangosabb anyanyelvi verseny, amelyen idén is közel 150 tanuló vett részt. A versenyforma célja az általános beszédkultúra javítása, de a felkészülés élénken segíti a diákok nyelvi kompetenciáinak fejlesztését, különös tekintettel a szövegértelmezői készségre.

A versenyen az Anyanyelvápolók Szövetsége Ifjúsági Tagozata is képviseltette magát, az ünnepélyes díjátadón pedig Nyiri Péter, az egyesület elnöke mondott záróbeszédet.

Digitális tananyag – hogyan készülünk fel a Kazinczy-versenyre?

„Szólj, s ki vagy, elmondom.” – ezzel a címmel fejleszt digitális oktatási segédanyagot az Anyanyelvápolók Szövetsége Ifjúsági Tagozata és a Penna Program Alapítvány – nyelv és kommunikáció a közösségért. Az oktatóanyag a Kazinczy-versenyre való felkészülést segíti: egykori Kazinczy-érmes diákok mutatják be a szövegek helyes megszólaltatásának technikai fogásait, valamint beszéd- és légzőgyakorlatokat kínál a nyilvános beszéd megkönynyítésére. A digitális segédanyag a Kazinczy-verseny hagyományának továbbvitelét szolgálja korszerű megoldásokkal. A projekt megvalósításához partnerként csatlakozott a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium, a budapesti Szent István Gimnázium, a Szent-Györgyi Albert Agóra és Dr. Széman E. Rózsa beszédtréner, beszédtanácsadó.

A híreket írta: Márton Richárd

Rövid hírek

Hatvanéves a Szép Magyar Beszéd verseny

Idén tavasszal immár hatvanadszor került sor a győri Kazinczy Ferenc Gimnáziumban a Szép Magyar Beszéd verseny Kárpát-medencei döntőjére. Hatvan év kivételes idő egy verseny életében, ám ez a rendezvény korszakokon és nemzedékeken átívelően bizonyította, hogy kiemelt helye van anyanyelvi kultúránk őrzésében és népszerűsítésében, és töretlenül népszerű a diákság minden korosztályában. Újabb, legalább hatvan sikeres évet kívánunk a Kazinczy-versenynek! (pp)

Nyelvstratégia a Nyelvőrző Szalonban

Április 30-án Pomozi Péterrel beszélgetett Matula Ágnes, a Nyelvőrző Szalon háziasszonya a Józsa Judit Galériában. Többek közt arról, milyen nyelvpolitikai modell szükséges egy jól működő Kárpát-medencei magyar nyelvstratégia megalapozásához, milyen kezdeményezések voltak e téren az utóbbi két évtizedben, és miért nincs még mindig középtávú nyelvstratégia a magyar nyelv szakmailag és szakpolitikailag összehangolt fejlesztésére. (nd)

Az ASz éves közgyűlése

Az Anyanyelvápolók Szövetsége május 9-én, a Józsa Judit Galériában tartotta rendes éves közgyűlését. A tagság meghallgatta és elfogadta az elnöki, alelnöki, pénzügyi, ellenőrző bizottsági beszámolókat az elmúlt évi tevékenységekről, csakúgy mint az anyanyelvi versenyekkel, rendezvényekkel, kiadványokkal és a Kárpát-medencei anyanyelvi táborokkal kapcsolatos idej terveket. (nd)

Dr. Szili Katalin 70 éves

Szili Katalin, az Országgyűlés volt elnöke, 11 éven át Kárpát-medencei magyar autonómiaüggyekért felelős miniszterelnöki biztos, majd főtanácsadó május 13-án ünnepelte 70. születésnapját. Elnök asszony több, az ASz (társ)támogatásával szervezett konferenciának, kiállításnak volt fővédnöke az évek során. Boldog születésnapot, jó egészséget, töretlen munkakedvet kívánunk szívügye, a kárpáti magyar haza és nemzet szolgálatához! (pp)

A hátsó borítón balról jobbra és felülről lefele: Bélabánya, Galambóc, Csíki-havasok, Aracsi pusztatemplom, Gyimesbükkü ezeréves határ, Munkácsi vár, Körnöcbánya. Balra fent és jobbra lent Görföln Jenő, a többi mezőben Pomozi Péter képei.

ANYANYELVÁPOLÓK
SZÖVETSÉGE

Nemzeti
összetartozás napja
Június 4.

